

Inkunabule u knjižnici Franjevačkog samostana sv. Filipa i Jakova u Vukovaru

Ivić Lovrinović, Tatjana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:832222>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
IZVANREDAN STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA
Ak. god. 2022./2023.

Tatjana Ivić Lovrinović

**Inkunabule u knjižnici Franjevačkog samostana
sv. Filipa i Jakova u Vukovaru**

Diplomski rad

Mentorica: dr.sc. Ivana Hebrang Grgić, izv. prof.

Zagreb, rujan, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat moga vlastitoga rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenom i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranoga rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Povijest vukovarskog područja i grada Vukovara.....	1
3. Sveti Franjo Asiški, red manje braće i početak redovništva	3
3.1. Franjevci u Hrvatskoj	4
3.2. Franjevci u Vukovaru.....	5
3.3. Samostan i crkva sv. Filipa i Jakova	7
3.4. Franjevci i školstvo u Vukovaru	8
3.5. Tiskarstvo u Vukovaru	9
3.6. Franjevci u Domovinskom ratu i nakon njega	10
3.7. Spašavanje knjiga iz knjižnice	11
4. Samostanske knjižnice	12
4.1. Knjižnica Franjevačkog samostana u Vukovaru	13
4.2. Fond knjižnice	16
4.2.1. Stare i rijetke knjige.....	17
4.2.2. Građa nastala nakon 1970. godine.....	19
4.3. Zbirka ranjenih knjiga	20
5. Stručna obrada digitalizacija građe knjižnice fra Marko Kurolt.....	21
6. Inkunabule u knjižnici Franjevačkog samostana u Vukovaru	22
6.1. <i>Libri quattuor sententiarum, II. tomus</i>	24
6.2. <i>Egregium opus subtilitate et devoto exercitio precellens paruorum opusculorum doctoris seraphici sancti Bonaventure, Secunda pars</i>	26
6.3. <i>De officiis: Comm: Petrus Markus</i>	28
6.4. <i>Biblia latina: cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guilllmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering, Prima pars Lyre</i>	29
6.5. <i>Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlinerari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omenes prologos S. Hieronymi, 2. vol.: Prologus sancti Hieronymi in libro Job</i>	31
6.6. <i>Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlinerari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omenes prologos S. Hieronymi, 3. vol.: Incipit prologus beati hieronymi in Esaiam prophetom</i>	33
6.7. <i>Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlinerari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omenes prologos S. Hieronymi, 4. vol.: Incipit prefatio fratris Nicolai de Lyra ordinis minorum in quatus Euangelistar</i>	34
6.8. <i>Summa universae theologiae Alexandri de Ales Pars prima</i>	36
7. Analiza inkunabula u knjižnici Franjevačkog samostana u Vukovaru	37
Zaključak	42
Literatura	44
Popis slika	47
Popis tablica	47
Sažetak	48
Abstract	48

1. Uvod

Temeljeni na skromnosti, siromaštvu i požrtvornosti za bližnje franjevci zauzimaju značajno mjesto u razvoju brojnih gradova, obrazovanju i osnivanju prvih samostanskih knjižnica. Iako u samim počecima osnivanja Reda manje braće knjiga nije imala značajniju ulogu to se mijenjalo tijekom povijesti i odredbama ondašnjih papi prema kojima su brojni samostani bili dužni osnovati i brinuti se o knjižnicama, građi i imati knjižničara jer su im upravo one bile vrijedan izvor potrebnog znanja za propovijedanje crkvenih nauka, bogoslužje, ali i borbu protiv heretika i neprijatelja. Odredbe, škole i studij koje su osnivali te obrazovna djelatnost franjevac, propovijedanje zaslužni su danas za brojne bogate samostanske knjižnice diljem Hrvatske koje su tako došle do izrazito bogatog fonda rijetkih knjiga.

Riječ je o specijaliziranim knjižnicama koje u sebi čuvaju vrijednu i rijetku građu . Primjer takve knjižnice je knjižnica franjevačkog samostana u Vukovaru koja je od svog osnivanja brinula za vrijednu i rijetku građu, bila izvor i čuvanje knjiga korištenih u radu, obrazovanju i studijima koje su vodili franjevci u Vukovaru. Knjižnica je to koja je zajedno s gradom Vukovarom, stanovnicima i franjevcima osjetila i prošla Domovinski rat koji je ostavio posljedice na izgled i fond knjižnice, ali isto tako omogućio je da po povratku uz trud i rad franjevac, kroz projekte i tim knjižničara danas ta knjižnica bude dostupna javnosti.

Ova franjevačka knjižnica danas nosim ime *Fra Marko Kurol* prema franjevcu koji se posebno zalagao da se knjižnična građa vrati u svoju knjižnicu, a veliki doprinos uređenju knjižnice svakako ima i fra Vatroslav Frkin koje je organizirao knjižnicu po njezinom povratku iz progonstva. Pisati o današnjoj modernoj i uređenoj franjevačkoj knjižnici u Vukovaru nije moguće, a da se pri tome ne spomene povijest samoga grada koja se odrazila na izgradnju crkve i samostana pa i na sam život franjevac u gradu, njihovu ulogu u razvoju grada, obrazovanju, kao i o početak i kraju Domovinskog rata jer su to upravo prijelomne točke koje su ostaviti trag na fondu cijele knjižnice i njezinim inkunabulama te doprinijele da danas ta knjižnica bude posebna u odnosu na druge franjevačke knjižnice što zaista i je.

2. Povijest vukovarskog područja i grada Vukovara

Još od davnine ovaj se kraj ponosi kolijevkom jedne od najstarijih europskih civilizacija, a to je vučedolska kultura (od 3000. do 2200. godine prije Krista) koja je

iznjedrila Vučedolsku golubicu (pronađena 1938.), najstariji europski kalendar „Orion“ i naposljetku Vučedolsku čizmicu (pronađena 2007)¹.

U okolini Vukovara razvijale su se prapovijesne kulture mlađeg kamenog te bakrenog i brončanog doba. Svega nekoliko kilometara od Vukovara nalazi se poznati lokalitet Vučedola koji je jedan od najznačajnijih europskih arheoloških lokaliteta dok na području današnjeg grada postoje vrijedna arheološka nalazišta iz brončanog i željeznog doba koja svjedoče o razvijenom životu Ilira i Kelta na tome području. U razdoblju od 1. do 4. stoljeća (rimsko doba) na današnjem području Vukovara nije postojalo ni urbano ni vojničko naselje, ali je unatoč tome ove područje zbog svojeg geostrateškog i gospodarskog prostora bilo izrazito važno kao i zbog isušivanja močvara i sadnje plantažnih vinograda te proizvodnje žitarica.

Godine 1220. u dokumentima se prvi put spominje starohrvatska Vukovarska županija (*comitatus de Wolkow*), čije je središte naselje Vukovo (u dokumentima se spominje kao Valko, Wlko, Walkow, Walk), koji se u listinama prvi put bilježi 1226. godine, a za koje se pretpostavlja da je ime dobilo po rijeci Vuki². Podgrađe Vukovo 1231. godine dobilo je status slobodnog kraljevskog grada darovnicom/poveljom hercega Kolomana, brata kralja Bele IV.

Grad Vukovar smješten je na sjeveroistočnom dijelu Republike Hrvatske, na ušću rijeke Vuke u Dunav, u zagrljaju Slavonije i Srijema. U središtu Vukovara, na rijeci Vuki, prvi je dodir pitome slavonske ravnice i brežuljkastog, kićenog Srijema³.

U kolovozu 1526. godine prekida se snažan i uspješan razvoj Vukovara u srednjem vijeku jer ga tada osvajaju Osmanlije predvođene sultanom Sulejmanom Veličanstvenim. Do 1688. godine grad ostaje pod osmanskom vlašću. Nakon oslobođenja od Osmanlija te uspostave Srijemske županije (1745. godine) Vukovar postaje političko i administrativno sjedište sve do početka 1920-ih godina i svakim danom postaje sve važnije prometno, obrtničko i trgovački centar.

U gospodarskom i kulturnom razvoju Vukovara i njegovog područja u 18. i 19. stoljeću kao i u prvoj polovici 20. stoljeća važnu ulogu imalo je osnivanje Vukovarskog vlastelinstva koje 1736. godine dolazi u posjed njemačke grofovske obitelji Eltz iz Mainza i u

¹Jagodić, I. (2011) *Crkva i vukovarski franjevci*. Vukovar: Franjevački samostan Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Vukovar. (11 str.)

²Živić, D. (2021) Pregled povijesti Vukovara. U: *Herojski Vukovar, 1. knjiga*. Zagreb-Vukovar: Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA. (17 str.)

³Jagodić, I. (2011) *Crkva i vukovarski franjevci*. Vukovar: Franjevački samostan Vukovar :Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Vukovar. (11 str.)

čijem vlasništvu ostaje sve do 1945. godine kad je nova komunistička vlast nacionalizirala cijeli posjed.

Nakon revolucije 1948. godine kao i u ostalim gradovima i područjima tako i u Vukovaru događaju se novi društveni i gospodarski procesi. Do 1873. godine Vukovar se sastojao od dvije općine: Stari i Novi Vukovar koji je njihovim ujedinjenjem krajem 19. i početkom 20. stoljeća postupno izrastao u gospodarsko, kulturno, političko, sudbeno i prosvjetno središte ovog dijela Slavonije i Srijema. Hrvatsko Podunavlje i Vukovar doživjeli su tijekom prve polovice 20. stoljeća burne društvene, političke i gospodarske promjene. U travnju 1941. počeo je Drugi svjetski rat i na vukovarskom području. Dana 10. travnja 1941. godine, kada je proglašena Nezavisna Država Hrvatska ubrzo je sa sjedištem u Vukovaru osnovana Velika župa Vuka. Društveni, politički, kulturni i gospodarski život ratnog Vukovara odvija se u sjeni partizanskih diverzantskih akcija i zločina ustaških vlasti. Rat je u Vukovaru formalno završio probojem Srijemskog fronta 12. travnja 1945. godine. Nakon toga nova komunistička vlast počinila je osobito nad vukovarskim Hrvatima i Nijemcima brojne zločine: pojedinačne i masovne likvidacije, protjerivanja i odvođenja u logore te otimanja pokretne i nepokretne imovine⁴. Po završetku Drugog svjetskog rata 1945. godine Vukovar i Hrvatska ulaze u razdoblje Jugoslavenskoga socijalističkog, društvenog, političkog i gospodarskog sustava. Ubrzana industrijalizacija učinila je Vukovar poznatim i značajnim središtem gumarske, obućarske, tekstilne, drvene te prehrambene industrije po čemu je ovaj grad bio poznat prije Domovinskog rata. U tome razdoblju grad doživljava i značajni kulturni, infrastrukturni i upravni razvoj, s nizom važnih centralnih funkcija. Nakon što je provedeno nekoliko upravnih reformi Vukovar je 1967. godine postao sjedište istoimene općine koja je imala ukupno 29 naselja. Godine 1991. Republika Hrvatska i Vukovar izloženi su velikosrpskoj oružanoj agresiji kojoj je prethodio referendum za neovisnu i samostalnu Hrvatsku. Čitav grad, njegova okolica i stanovništvo pretrpjelo je velike materijalne i ljudske žrtve te su postali svjedokom stravičnih zločina.

3. Sveti Franjo Asiški, red manje braće i početak redovništva

Temelje redovništva u 4. stoljeću postavio je sv. Antun Pustinjak na Istoku u Egiptu svojim pokorničkim i isposničkim načinom življenja. Oko njega su se skupljali učenici, ali

⁴ Živić, D. (2021) Pregled povijesti Vukovara. U: *Herojski Vukovar, 1. knjiga*. Zagreb-Vukovar: Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA. (41-42 str.)

njihovo zajedničko okupljanje ne možemo promatrati kao organizirani zajednički život u današnjem smislu. Prvi koji je počeo organizirati zajednički život u samostanima je sv. Pahomije i od tada se može pratiti razvoj života u zajednici. Prvo se razvilo monaško redovništvo, dok su se nešto kasnije razvili tzv. cenobiti ili redovnici koji rade u zajednici. U 4. stoljeću počinju se organizirati redovnički život, a u 13. stoljeću s prosjačkim redovima u Zapadnoj Europi počinju nicali novi oblici redovničkog načina života. Preteča toga oblika redovništva su sv. Franjo Asiški i sv. Dominik⁵. Franjo Asiški rodio se 1182. godine u Asisuu, a njegov duh i danas nadahnjuje, ostavio je iza sebe tri reda franjevcu, klarise i tzv. trećoredci, članovi svjetovnog franjevačkog reda⁶.

Nakon što mu se Bog objavljuje u vrućici svojim propovijedanjem Franjo kod drugih izaziva veliku velikodušnost i mnogi ga se odlučuju slijediti. Živio je ono što je propovijedao i nije niti pomišljalo na to da osnuje red, no kako je broj njegovih sljedbenika rastao nagnao ga je da osnuje Red i da se podvrgne crkvenoj vladi pa tako danas u mnogi dijelovima svijete u prepoznatljivim smeđim habitima s kukuljicom i bijelim pojasom na kojem visi krunica prepoznavamo franjevce odnosno pripadnike Reda Manje braće. Sveti Franjo Asiški koji je napravio žive jaslice i primio Kristove rane okružen svojom braćom umire 3. listopada 1226. godine i iza sebe ostavlja posebnu karizmu koju je predao cijelom Redu.

Franjevci su red koji propovijedaju siromaštvo i skromnost te požrtvornost za svoga bližnjega, a svoja prva pravila dobili su davne 1221. godine prema kojem je sama knjiga zauzimala skromno mjesto, no to se mijenja nakon zahtjeva ondašnjeg pape Grgura IX. da se pravila podrede potrebama Crkve te po tome unose se promijene i u odnosu na knjige. Prema zahtjevu istoga pape franjevci su se morali priključiti borbi protiv heretika i tako braniti crkvene dogme i prava, propovijedati crkveni nauk, za što su im bile potrebne knjige odnosno znanje koje se nalazilo u njima⁷.

3.1. Franjevci u Hrvatskoj

Nedugo nakon osnutka franjevačkog reda u Asiziju kojega je osnovao sveti Franjo Asiški franjevci kao „prosjački red“ dolaze u Hrvatsku i to nakon osnutka Dominikanskog

⁵ Nasljedovati Svetog Franju Asiškog. Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa Hrčak. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/225254> (citirano 22.07.2023.)

⁶ Hoško, Franjo E. (2000). *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost. (15 str.)

⁷ Višligaj, J. (2017). *Inkunabule u knjižnici Franjevačkog samostana u Našicama*. Portal Darhiv. Dostupno na: [http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9030/1/\(Diplomski%20rad-Josipa%20Ve%C5%A1ligaj\).pdf](http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9030/1/(Diplomski%20rad-Josipa%20Ve%C5%A1ligaj).pdf) (citirano 19.09.2023.)

reda. Dolaskom u Hrvatsku nasljeđuju neke benediktinske samostane, ali i osnivaju svoje. Danas su oni najbrojnija redovnička zajednica koji su doslovce po cijeloj Hrvatskoj: od Iloka do Dubrovnika i od Vukovara do Istre⁸.

Njihova zadaća razlikovala se od dominikanske zadaće te su oni nastali kao svojevrsna kritika i upozorenje na nedosljedan i nevjerodostojan način kršćanskog života, posebice u višoj hijerarhiji i vladarskim i plemićkim krugovima a to su posebno isticali u svom načinu života⁹.

Prošlost franjevacu u kontinentalnoj Hrvatskoj je raznolika, bogata zbivanjima, zanimljiva zbog mnogih mijena, a pažljivom oku dobronamjerno znatiželjnika ukazuje upravo na njihovu osmostoljetnu vjernost bitnim franjevačkim vlastitostima¹⁰.

3.2. Franjevci u Vukovaru

Premda se smatra da su franjevci u Vukovaru boravili i prije dolaska Turaka, odnosno od 14. stoljeća, tek su izvori iz 17. stoljeća potvrdili njihovo djelovanje u Vukovaru. Franjevci su u Vukovar došli iz Bača, grada smještenog na lijevoj obali Dunava, odakle su utemeljili samostan u Vukovaru. Nakon odlaska Osmanlija vraćaju se u Vukovar 1688. godine i obnavljaju župu 1695. godine.¹¹ Na provincijskom kapitolu u Sinju, 23. svibnja 1730. godine dobiveno je dopuštenje da se vukovarska rezidencija može formalno smatrati samostanom, a samostan i župna crkva grade se od 1723. do 1732. godine¹².

Prema prvim popisima iz 14. stoljeća na području Vukovarske županije koja se protezala od Osijeka na zapadu do Iloka na istoku, na sjeveru od Dunava, na jugu do Save uključivala je sedam samostana. Velik je to broj samostana za 14. stoljeće, a osnovali su ovim kronološkim redom: Ilok, Tordinci, Đakovo, Alšan, Vrbica, Šarengrad, Berak. U Vukovaru koji je u 14. stoljeću bio središte županije nije bilo samostana Male braće. U tome pred turskom razdoblju franjevci su djelovali u blizini te su zasigurno imali duhovni utjecaj i na šire vukovarsko područje. Svi spomenuti samostani pred dolazak Turaka bili su u sastavu

⁸ Stipanov, J. (2015) *Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj*. Zagreb: Školska knjiga. (36 str.)

⁹ Isto (36 str.)

¹⁰ Hoško, Franjo E. (2000). *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost. (17 str.)

¹¹ Salopek, A. (2019) *Župni i samostnaski arhivi i knjižnice rimokatoličkih zajednica na području Vukovarsko-srijemske županije*. Portal Dabar. Dostupno na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A373> (citirano 19.09.2023.)

¹² Lemić, V. (2020) Arhivski fondovi i zbirke Franjevačkog samostana Vukovar. U: Živić, D., Jagodić, I. (ur) *Franjevci u Vukovaru-povijest, duhovnost i baština*. Vukovar-Zagreb: Franjevački samostan Vukovar. (265 str.)

provincije Presvetog Otkupljenja koja je svoje sjedište imala u Ugarskoj. Po dolasku Osmanlija na to područje ne prestaje dušobrižnički rad franjevac iako se samostani za to vrijeme nisu mogli održavati, a franjevci su se zajedno sa svojim pukom skrivali po susjednim šumama.

Povijesno je utvrđeno da su franjevci već od 13. stoljeća imali samostane u Ugarskoj i u međurječju između Dunava i Save. Prvi pisani podaci o franjevcima u povijesnim pokrajinama Slavonije i Srijema datiraju iz 14. stoljeća. Kao prvi se spominje samostan u Baču 1301. godine iz kojeg su franjevci osnovali i gradili samostan u Vukovaru koji danas pripada franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda koja svoje sjedište ima u Zagrebu, a čija je izgradnja kako samostana tako i crkve za Vukovar značila rasadište vjere, obrazovanja i kulture jer su upravo franjevci (od 1736. godine) bili nositelji javnog pučkog školstva za katoličku mladež. Godine 1733. u vukovarskom samostanu otvoren je provincijski studij filozofije koji je djelovao do 1783. godine, odnosno punih pola stoljeća. Odredbom provincijske uprave 1803. godine u Vukovaru se otvara studij teologije koji se baš kao i filozofski studij u 17. stoljeću provodio prema odredbama crkvenih i redovničkih propisa. Studij koji je uz male prekide sve do 1885. godine trajao obilježen je predavanjima teoloških predmeta na kojem su se izredali mnogi učeni i sposobni lektori pa i doktori teologije.

Kroz to dugo vrijeme franjevački samostan u Vukovaru je bio veliko duhovno središte, ne samo za grad Vukovar nego i širu okolicu. Vukovarski vjernici su dobro shvaćali da su crkva i samostan bili i ostali čuvari hrvatskog jezika i cjelovitog hrvatskog identiteta. Od samog početka svojeg djelovanja na vukovarskom području franjevci su imali važnu ulogu i ostavili su neizbrisiv trag u razvoju toga kraja¹³.

O Vukovarskom samostanu i o djelovanju franjevac u Vukovaru postoje povijesni podaci. Prije svega kao prvorazredni izvor svakako je Spomenica vukovarskog samostana Svetog Filipa i Jakova (Slika 1) - Liber memorabilium I, koja je pisana od samog početka samostana do 1730. godine i obuhvaća razdoblje od 1704. do 1825. godina na 612 stranica latinske kurzive. Nastavlja se u Spomenici II, od 1827. do 1872. godine na 321 stranici. Zatim u Spomenici III, od 1873. do 1932. godine na 382 stranice. Četvrta knjiga od 1940. do 1916. godina na 399 stranica i peta knjiga od 1962. Postoje i kraći opisi vukovarskog samostana, iz njih se također saznaje kako su franjevci s Vukovarom tijesno i sudbinski povezani¹⁴.

¹³ Žanić, M., Elez, P. (2021) *Kulturni identitet Vukovara, prilozi za istraživanje baštine i baštinka*. Vukovar: Državni arhiv u Vukovaru, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. (185 str.)

¹⁴ Žaja, G. (2006) *Knjižnica Franjevačkog samostana Sv. Filipa i Jakova u Vukovaru*. Osijek. (3 str.)

Slika 1. Spomenica vukovarskog samostana Svetog Filipa i Jakova

3.3. Samostan i crkva sv. Filipa i Jakova

Na visokoj zaravni uz rijeku Dunav smješten je franjevački samostan s velikom samostanskom, ali i župnom crkvom sv. Filipa i Jakova. Nigdje ne postoji zapis o tome tko je napravio nacrt za izgradnju samostana, ni tko je samostan gradio, ali se zna da je izgrađen isključivo slobodnim doprinosom vjernika i brigom samostanske braće. Za četiri godine, to jest od 1723. do 1727. o. Marko Dragojević je uspio postaviti temelje čitavoj zgradi budućeg samostana. Njegov nasljednik koji je bio vrlo sposoban i poduzetan o. Mihael Paunović kroz svoje tri godine uprave u Vukovaru završio je i osposobio za stanovanje zapadni trakt samostanske zgrade i nabavio je sav namještaj. Potrebno je spomenuti kako su za vrijeme Paunovića braća preselila iz stare zgrade rezidencije u novu samostansku zgradu.

Samostan je dovršen 1736. godine. Po ustaljenom i dobro poznatom načinu gradnje samostana i vukovarski samostan ima oblik zatvorene pačetvorine. Sa sjeverne strane crkve izgrađena su tri samostanska krila koji s crkvom sačinjavaju cjelinu s kvadratnim cvjetnjakom u sredini cijelog zdanja. Zidan je ciglom, koja je izrađena i pečena u Vukovaru. Sjeverno samostansko krilo koje je ujedno i najstarije proteže se u smjeru Dunava sa zapada na Istok u dužini 36 m i ima kat. Zapadno krilo podignuto je na dva kata, a proteže se od Dunava prema crkvi s pogledom na mali park i kapelu Sv. Ivana Nepomuka i u tome dijelu su smještene sobe. Istočno krilo proteže se s dvorišne strane od Dunava prema crkvi, u tome dijelu sobe su

prema dvorištu, a hodnik prema kvadratu i na hodniku toga kata smještena je samostanska knjižnica. Slobodni prostor između samostanski krila zove se kvadrat. Danas je taj prostor zelena površina. Najljepša prostorija nekad, a i danas je samostanska blagovaonica. Temeljni kamen crkve posvećen je apostolima sv. Filipu i Jakovu, postavljen je već 1723. godine, a crkva je izgrađena za deset godina i 1733. posvećena, te je tijekom godina dograđivana. U lipnju 2023. godine crkva je proslavila jubilarnu tristotu godišnjicu od postavljanja kamena temeljca. Uz crkvu na visokom, slikovitom položaju, iznad Dunava smješten je i samostan koji je dominantna točka samog grada tijekom stoljeća.

Konačni oblik samostan i crkva su dobili zahvaljujući arhitektu iz Beča Richardu Jordanu te je tako crkva nakon obnove i proširenja (1896.-1897.) dobila status treće crkve po dužini u Hrvatskoj nakon zagrebačke i đakovačke katedrale.

Za vukovarski crkvu i samostan možemo reći da su tipični primjeri „Marijaterezijanskog baroka“ u kontinentalnoj hrvatskoj.

Samostan s crkvom kroz stoljeća čuvao je neprocjenjivo umjetničko i kulturno blago. Uz malu galeriju slika imao je vrlo vrijedan inventar i bogatu knjižnicu u kojoj su se mogla pronaći rijetka izdanja kao što se mogu pronaći i danas. Registriran je kao spomenik kulture visoke A (I.) kategorije. Danas se ubraja među najvrjednije spomeničke sklopove u Hrvatskoj po kompleksnosti i cjelovitosti baštine¹⁵.

3.4. Franjevci i školstvo u Vukovaru

Tek tridesetih godina 18. stoljeća na području Vukovara javljaju se prve javne škole i to zaslugom vukovarskih Franjevaca koji u Vukovaru 1736. godine osnivaju javnu pučku školu kao rimokatoličku vjeroispovijednu školu. Ona je imala tzv. dvije klase, malu koju su polazili i dječaci i djevojčice na čijem početku je bio svjetovni učitelj i veliku koju su polazili samo dječaci. U velikoj klasi u kojoj se učio i latinski jezik učitelj je redovito bio franjevac. Veliku klasu pohađali su dječaci čije su obitelji mogle same plaćati školovanje. O uređenju škole te službi učitelja malo je toga zabilježeno, no sa sigurnošću se može reći da je taj segment franjevačkog života ocrtan u životu franjevaca u Vukovaru kao i u fondu knjižnice baš kao i rad franjevačkog studija filozofije.

¹⁵ *Predstavljamo: Franjevački samostan i muzej Vukovar*. Portal Centar Kulture. Dostupno na: <https://www.centarkulture.com/predstavljamo-franjevacki-samostan-i-muzej-vukovar/?cn-reloaded=1> (citirano 26.09.2023.)

Odredbom provincijske uprave 1803. godine u Vukovaru se otvara studij teologije koji uz manje prekide traje sve do 1885. godine koji je u Vukovaru imao vrlo dobre uvjete, i imao je značajan broj klerika, a provodio se prema odredbama crkvenih i redovničkih propisa. Promatrajući franjevce i školstvo u Vukovaru može se reći da je ovaj samostan bio rasadište vjere, obrazovanja i kulture te da je bio poveznica vjerskog, crkvenog i kulturnog djelovanja kroz stoljeća.

Usporedno s razvojem samostana i obrazovnim radom osnovana je i knjižnica koja je čuvala onda, a i danas rukopisna i tiskana djela profesora franjevačkih učilišta kao priručnike za nastavu, a neki od njih su svoju namjenu našli i u hrvatskom puku. Prvo takvo djelo pisano je hrvatskom ikavštinom *Razgovor duhovni od svetoga Bone mucsenika...* koje je namijenjeno hrvatskom puku, a tiskano je u obližnjoj franjevačkoj tiskari u Osijeku. Pedeseto godišnje djelovanje filozofskog studija u vukovarskom samostanu značajno je ne samo za franjevce u Vukovaru o kojima je pisao franjevac Paškal Cvekan već i za sam grad.

3.5. Tiskarstvo u Vukovaru

Iako se ne može sa sigurnošću tvrditi da je obrazovni rad franjevac utjecao na razvoj tiskara i tiskarstva u Vukovaru ipak se može spomenuti da je ovaj grad u jednom povijesnom razdoblju imao nekoliko tiskara. Godine 1867. Ignjat Mederšicki dobivanjem dozvole od Kraljevskog namjesničkog vijeća u Zagrebu otvara tiskaru u Vukovaru u kojoj se tiskao prvi vukovarski list *Der Syemier Bote* koji nakon 35 brojeva prestaje izlaziti. Poslovni neuspjeh potaknuo je ovog prvog osnivača tiskare na preseljenje u Osijek gdje je ubrzo i umro, a nekoliko godina poslije 1870. Andrija Wagner otvara tiskaru koja je radila da njegove smrti odnosno do 1878. godine. Tada je u Vukovaru postojala i litografija Augusta Fruchsa od koje se sačuvala štedna knjižica Vukovarske štedionice iz 1873. godine. Godine 1878. Ernest Jančik osniva svoju tiskaru u kojoj su tiskane brojne knjige, brošure i pravila raznih društava te novine *Sriemski Hrvat* koji prestaje izlaziti 1887. godine. Već iduće godine izdaje režimske *Sriemske novine*, a njegova tiskara radi sve do njegove smrti 1893. godine. Zanimljivo je istaknuti kako je iste godine kada je i Jančik pokrenuo svoju tiskaru, pokrenulo ju je i Katoličko hrvatsko dioničko tiskarsko društvo¹⁶.

¹⁶ Pavić, K. (1987) *Povijest đakovačkih tiskara*. Muzej đakovština: Đakovo Dostupno na: <https://muzej-djakovstine.hr/wp-content/uploads/2016/12/POVIJEST-%C4%90AKOVA%C4%8CKIH-TISKARA.pdf> (citirano 21.08.2023.)

3.6. Franjevci u Domovinskom ratu i nakon njega

Za vrijeme srpske agresije na Vukovar, franjevci, crkva i samostan doživjeli su istu sudbinu kao grad i njegovi stanovnici. Unatoč učestalim napadima i opasnostima i tada su obavljali sve svoje dužnosti dajući svom narodu utjehu i nadu te svete sakramente, a pri svakom razornom napadu na crkvu i samostan i nastojali su što više očuvati i spasiti sve vrijednosti, knjige, slike i sl.

Tijekom ratnog razaranja 1991. godine uništena je samostanska zgrada. Teško su stradali prostori knjižnice, građa je uglavnom spašena i naknadno evakuirana te sačuvana. Fra Slavko Antunović i fra Ivan Mikić bili su zaduženi za spašavanje knjižnice. Kako bi knjižnicu sačuvali od uništenja prenijeli su je u podrum franjevačkog samostana. U podrumu je bilo spremljeno oko 17000 vrijednih knjiga, rukopisa i časopisa¹⁷.

Neki franjevci odvedeni su u koncentracijske logore, ali to ih nije obeshrabilo da se po oslobođenju i dolasku i dalje nastave brinuti da svoj raseljeni puk te pruže utjehu i nadu za sve godine dugo iščekivanog povratka. Za to vrijeme posvetili su se karitativnoj djelatnosti. Procesom mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja od 15. siječnja 1996. godine do 15. siječnja 1998. godine Vukovar je vraćen u ustavno pravni poredak Republike Hrvatske. Među prvim povratnicima u grad bili su franjevci koji su tako snažili i hrabрили svoj puk kao i tijekom čitave povijesti. Po povratku u razrušeni grad i samostan kao i davne 1707. godine, i 1998. godine franjevci u dvorištu postavljaju montažnu baraku za redovito bogoslužje, okupljaju mlade i djecu kako bi ih pripremili za pričesti i svetu potvrdu.

Uz brojne radosti zbog povratka te godine ipak će u pamćenju vukovarskih franjevac ostati zapamćene po brojnim ispraćajima pokojnika i ubijenih branitelja i civila po otkrivanju masovnih grobnica. No ni velika tuga, plač i bol neće obeshrabiliti franjevce da uz pomoć drugih ustanova i raznih suradnji u gradu počne nicati novi život kroz duhovnu, materijalnu i kulturnu obnovu grada i puka. Važno je spomenuti da su upravo franjevci ti koji u gradu teže prenijeti istinu o Vukovaru pa tako danas brojnim školarcima i hodočasnici prenose svoja svjedočanstva i istinu o gradu za vrijeme rata i sudbini njegovih stanovnika i crkve. Puno je toga što je obilježilo povratak franjevac, ali kao najveći pamte se dva.

Veliki trenutak za kulturu grada Vukovara i Franjevačkog samostana Vukovar bila su ova dva događaja:

¹⁷ Frkin, V. (1996) Rijetke knjige franjevačkog samostana u Vukovaru. U: *Vjesnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 5, 1-3. (str. 56-60)

1. povratak pokradenih umjetnina iz Gradskog muzeja Vukovar, crkvenog inventara iz crkve s. Filipa i Jakova, kapele sv. Roka, kao i „Moćnika sv. Bone“ iz zatočeništva u Novom Sadu
2. uz svestranu suradnju Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske i Srbije – vraćeno je knjižno blago vukovarskog franjevačkog samostana iz privremenog zaštićenog smještaja u franjevačkom samostanu u Zemunu¹⁸.

3.7. Spašavanje knjiga iz knjižnice

Nakon 18. studenog odnosno pada Vukovara uslijedila je još jedna borba. Jedan dio franjevačke knjižnice tijekom zime 1991. i 1992. godine vojska JNA premjestila je u Franjevački samostan Sv. Ivana Kapistrana u Zemunu. Preostale knjige, ta ista vojska je 1992. godine prevezla na sigurno mjesto odnosno u Iločki samostan zajedno s ostalim vrijednim stvarima o čemu svjedoči list predaje. Svoj povratak u Vukovar čekale su smještene na podu kule samostana u kutijama i uspješno su ga dočekale iako prema svjedočenju o. Marka Malovića, gvardijana Franjevačkog samostana u Iloku plan političara tzv. Srpske krajine bio je trgovati s tim knjigama¹⁹. Drugi dio vukovarske knjižnice ostao je pohranjen u Franjevačkom samostanu u Zemunu gdje se čuvao u ormarima i dobrim uvjetima²⁰.

Po povratku knjiga u Vukovar i samostan oko njih se nastoje poduzeti potrebni koraci kako bi se knjige vratile u svoje prvobitno stanje. Odgovarajuća skrb za restauraciju knjiga i obnovu knjižnice dobiva se zahvaljujući sredstvima i brizi Ministarstva kulture i medija, Fonda za obnovu i razvoj grada Vukovara, brojnih donatora te Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda sa sjedištem u Zagrebu. Pod vodstvom provincijskog knjižničara fra Vatroslava Frkina na obradi vraćene knjižnične građe radio je fra Benko Ivan Horvat. Tijekom 2005. godine počelo je uređenje knjižnice na mjestu gdje je bila i prije Domovinskog rata, a 2006. godine katalogizirane su knjige od 16. do 18. stoljeća zahvaljujući fra Vatroslavu Frkinu koji ju je uredno složio prema „franjevačkim“ načelima, prema formatu pojedinog primjerka i vremenu (stoljeću) u kojem su nastale. Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda imala je veliku želju da uz našičku knjižnicu i onu u Kloster Ivaniću i ovu vukovarsku franjevačku knjižnicu učini dostupnom široj javnosti, što je i ostvareno nekoliko

¹⁸ Špehar, Zlatko. (2020) Prisutnost i uloga franjevaca u povratku i obnovi. U: Živić, D., Jagodić, I. (ur) *Franjevci u Vukovaru-povijest, duhovnost i baština. Vukovar-Zagreb: Franjevački samostan Vukovar.* (206 str.)

¹⁹ Ban, B. (2017) *Arhivska glazbena građa vukovarskog franjevačkog samostana.* Osijek: Umjetnička akademija u Osijeku. (20 str.)

²⁰ Šulc, B. (2012) Zaštita i obnova spomeničke baštine. U: *Vukovarsko-srijemska županija, Prostor, ljudi i identitet*, Zagreb-Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb i Vukovarsko-srijemska županija. (278 str.)

godina kasnije. Provedbom projekta *Integracija kulturne i povijesne baštine Franjevačkog samostana u turističku ponudu grada Vukovara* koji su zajedno provodili franjevački samostan u Vukovaru, *Gradski muzej Vukovar*, *Turistička zajednica grada Vukovara*, *Grad Vukovar* i *Županija Vukovarsko-srijemska*, uređeni su i otvoreni za javnost *Franjevački muzej*, knjižnica franjevačkog samostanska, vinoteka i suvenirnica pa tako svi posjetitelji ovog lijepog, obnovljenog samostana i crkve mogu vidjeti svu ljubav franjevacu ne samo prema knjigama već i prema ostalom samostanskom blagu i vrijednostima (umjetničko blago, slike, kipovi, arhivalije i liturgijsko posuđe,...).

4. Samostanske knjižnice

Nakon osnutka franjevačkog reda u Asiziju, franjevci dolaze na prostore Hrvatske te osnivaju svoje prve samostane, škole i knjižnice. Poznati kao „prosjački red“ u Hrvatskoj su s vremenom postali najbrojnija redovnička zajednica koja za razliku od benediktinaca svoje samostane podiže u gradovima i urbanim središtima te tako postaju centar društvenog i gospodarskog, kulturnog i znanstvenog života, a njihov posebni značaj ocrtava se nakon osnutka sveučilišta i širenja novog građanskog staleža.

Važno i značajno mjesto unutar franjevačkog samostana zauzima njegova knjižnica.

Samostani postaju prepoznati kao važna kulturna središta i središta znanja, posebno ako su imali škole. Papa Benedikt XXII. prepoznao je važnost da samostani promiču kulturu i učenje te je franjevcima 1336. godine propisao uredbu o uspostavljanju samostanskih knjižnica i njihovom uređenju. Papa Pio II. ponovno potvrđuje uredbu o knjižnicama - svaki samostan treba imati skriptorij u kojem će se skupljati i čuvati rukopisi svesci i knjige²¹. Generalni Kapitul kao najviše upravo tijelo Franjevačkog reda usvojilo je te odredbe i one su postale dio sveopćeg zakonika reda. tzv. Lionske odredbe (1518. godine) traže da u svakom samostanu bude zasebna prostorija za knjige, knjižnica i prema njoj franjevci dobivaju zabranu prenositi knjige iz jednog samostana u drugi i imaju obavezu da svaka knjižnica ima popis knjiga koje čuva. Odluka Općeg franjevačkog zbora iz 1593. godine obvezala je franjevce da u njihovim knjižnicama treba biti toliko knjiga koliko je potrebno propovjednicima i nastavnicima za edukaciju i propovijed²². Uredbe su obvezale svakog gvardijana samostana da uspostavi knjižnicu, da se brine o njezinim knjigama, smještaju,

²¹ Kraljević, D. (2018) *Grada samostanske knjižnice Samostana Uznesenja Gospina*. Portal Dabar. Dostupno na: <https://www.unirepository.svkri.uniri.hr/islandora/object/ffri:1710/datastream/PDF> (citirano 19.09.2023.)

²² Frkin, V.; Holzleitner, M. (2008) *Bibliografija knjiga hrvatskih autora u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda 1495.-1850*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda. (19 str.)

pobrine se da knjižnicu vode oni koji ju najviše koriste te da provincijali osiguraju dovoljno sredstava za nabavu knjiga. Spomenute odluke odobrio je papa Klement VIII., a one su se vremenom postale i sastavni dio općeg franjevačkog zakonika tzv. Generalnih konstitucija²³.

Najveći broj knjiga u fondu franjevačkih knjižnica dolazile su prepisivanjem u samostanskim skriptorijima, darovima drugih samostana, ostavštinom umrlog redovnika ili kupovinom, ali pri tome treba imati na umu da su neki zbog zavjeta siromaštva imali zabranu trošenja novca na kupovinu knjiga. U prošlosti su samostani imali veliki ugled pa su tako ugledni i imućni građani često samostanima darivali pokretnu i nepokretnu imovinu te knjige koje su tada imale veliku vrijednost, a danas predstavljaju veliko kulturno dobro područja u kojem se nalazi samostanska knjižnica.

4.1. Knjižnica Franjevačkog samostana u Vukovaru

Zajedno s obrazovnim radom i samim razvojem vukovarskog samostana osnovana je i knjižnica koja je čuvala sva rukopisna, ali kasnije i tiskana dijela. Većinu djela koju je knjižnica sadržavala bila su napisana od strane profesora franjevačkih učilišta koja su koristili kao priručnike u nastavi, dok su i neka imala širu namjenu za hrvatski puk²⁴.

Za knjižnicu ovog franjevačkog samostana može se reći da je jedna od najvrjednijih starih knjižnica u Hrvatskoj, (iza franjevačke knjižnice na Trsatu i knjižnice Male braće u Dubrovniku) i to na temelju pregledanog i popisanog vrijednog i bogatog knjižnog fonda knjiga i spisa koji su nastali prije Domovinskog rata²⁵.

Ona je itekako važno mjesto, znanja, obrazovanja, kulture i informacijskog i istraživačkog rada i to od njezinih samih početaka, formiranja, brojnih stoljeća pa sve do danas kada se njezin fond smatra jednim od najvrjednijih i najbogatijih u odnosu na druge franjevačke samostane Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Riječ je naravno o specijalnoj knjižnici koja ima izuzetno vrijedan fond i koja postoji od samih početaka kontinuiranog djelovanja franjevačkog reda u Vukovaru što je vidljivo iz rukopisnih bilješki na pojedinim tiskanim djelima u posjedu franjevačkog samostana.

Primjerice na naslovnoj stranici djela *Cursus philosophicus autora Livija Rabesana* iz 1664. godine iščitava se bilješka Ad usum P. Michaelis Paunovich. Dono dedit Redsidientiae

²³Hoško, Franjo E. (2011). *Slavonska franjevačka ishodišta*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost. (420 str.)

²⁴ Jožef, J. (2015) *Utjecaj franjevačkog samostana i knjižnice na razvoj vukovarske kulture*. Portal Dabar. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/islandora/object/kultos%3A71> (citirano 01.09.2023.)

²⁵ Jagodić, I. (2017) *Franjevački samostan u Vukovaru-oživljena kulturna baština*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/304818> (21.08.2023.)

Valcovariensi. Iz navedene bilješke možemo iščitati da je o. Paunović darovao knjigu vukovarskoj rezidencijskoj knjižnici, što je vjerojatno dogodilo između 1726. i 1729. godine kada je bio predstojnik rezidencije. Ova bilješka ujedno je i potvrda da su franjevci u Vukovaru imali knjižnicu već između 1719. godine i 1730. godine u vremenu formiranja i djelovanja Vukovarske rezidencije.

Prema autoru Vatroslavu Frkinu, zlatno doba vukovarske franjevačke knjižnice jest upravo 18. i 19. stoljeće, najprije zato što je svećenicima bila potrebna knjiga za dušobrižnički rad i liturgijsku službu, ali i zbog tadašnjeg djelovanja više studijskih profila te osnovnog i pučkog školstva u organizaciji vukovarskih franjevac, što je naravno doprinijelo svijesti o potrebi knjižne građe i samostanske knjižnice. To je najbolje vidljivo u djelima 18. i 19. stoljeća u posjedu samostanske knjižnice, i to u obliku rukopisnih zabilješki prijašnjih vlasnika knjižne građe, pri čemu se ističu svećenici franjevci koji su službovali u vukovarskom samostanu kao dušobrižnici, profesori filozofije i teologije, učitelji. Dakle, upravo zahvaljujući postojanju i djelovanju franjevačkih učilišta tijekom 18. i 19. stoljeća, vukovarska franjevačka knjižnica obogaćuje se rijetkim i vrijednim knjigama²⁶.

Usporedno s obrazovnim radom javne pučke škole te studija filozofije i teologije franjevci su kroz povijest stvarali, nabavljali i čuvali rukopisna i tiskana djela²⁷.

Fond samostanske knjižnice tijekom 19. i 20. stoljeća se povećava s novim crkvenim i svjetovnim naslovima. Brigu o knjižnici i njezinoj građi kroz brojna stoljeća vode samostanski knjižničari koji dolaze iz redova svećenika profesora, učitelja i kateheta.

Promatrajući povijest franjevačkih samostana može se uočiti kako su njihovi arhivi i knjižnice bili redovito organizirani na isti način – arhivi su uglavnom smješteni u ormarima, a knjige na policama što je slučaj i u vukovarskom franjevačkom samostanu.

Godine 1986. prof. Šime Jurić i fra Vatroslav Frkin borave u Vukovaru te tom prilikom ustanovljuju broj inkunabula te izdvajaju rijetku i vrijednu hrvatsku tiskanu knjigu do 1850. godine. Budući da je njihov rad *Katalozi inkunabula crkvenih ustanova* nastao netom prije Domovinskog rata iz njega možemo saznati kako je ova knjižnica jedna od vrijednijih starih knjižnica u Hrvatskoj. Kao rezultat ovog dugogodišnjeg postojanja visokih škola u Vukovaru jest bogata samostanska knjižnica, jedna od najvećih u Provinciji s više od 17 000 svezaka i to pretežno starije literature. Među tim djelima ima velik broj starijih i rijetkih Croatica te rijetkosti na drugim jezicima. Josip Badalić u *Inkunabule u narodnoj*

²⁶ Jemrić, M., Marojević, T. (2020) Knjižnica Franjevačkog samostana Vukovar Fra Marko Kurolt. U: Živić, D., Jagodić, I. (ur) *Franjevci u Vukovaru-povijest, duhovnost i baština. Vukovar-Zagreb: Franjevački samostan Vukovar.* (340 str.)

²⁷ Jagodić, I. (2019) *Franjevački muzej-Vukovar.* Vukovar: Franjevački samostan. (135 str.)

Republici Hrvatskoj (1952. godine) navodi kako ova franjevačka knjižnica ima tri inkunabule²⁸. Godine 1986. utvrđeno je da knjižnica posjeduje i 6 inkunabula. Inkunabula opisana kod Badalića pod brojem 229. nije nađena 1986. godine²⁹.

Prema vrijednosti u fondu knjižnice na prvom mjestu nalaze se inkunabule, zatim rijetke hrvatske knjige do 1850. godine (*Rarissima Croatica*) poznatih hrvatskih pisaca iz toga vremena poput Marijana Jajića, Franje Jambrekovića, Bartola Kašića, Ivana Meršića, Jurja Muliha, Pavla Posilovića, Tome Kempenca (prijevod), Stjepana Vilova i drugih. Tu su također i rijetke stare knjige do 1600. godine. Sačuvana su djela iz 16. stoljeća, velikim dijelom propovijedi, ali zastupljeni su i rimski pisci poput Cezara, Cicerona, Ovidija i dr.; među najvrjednija djela ubrajaju se i dva izdanja iz 1501. godine. Čuva se nekolicina vukovarskih rukom pisanih kantuala i knjiga *Organum* iz 18. stoljeća. Za povijest medicine su svakako zanimljiva djela Faventinusa³⁰.

Slika 2. Uređena i obnovljena knjižnica franjevačkog samostana u Vukovaru

²⁸Badalić, J. (1952) *Inkunabule u narodnoj Republici Hrvatskoj*. Zagreb: JAZU. (247 str.)

²⁹ Jurić, Š.; Frkin, V. (1987) Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj. III. Zbirka inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. *Croatia Christiana periodica*, Vol. 11 No. 20. (167 str.)

³⁰ Jagodić, I. (2011) *Crkva i vukovarski franjevci*. Vukovar: Franjevački samostan Vukovar : Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Vukovar. (175 str.)

4.2. Fond knjižnice

Knjižnica franjevačkog samostana Vukovar *Fra Marko Kurolt* nosi ime po osobi koja je najzaslužnija za spašavanje njezine iznimno vrijedne knjižne građe³¹, upisana je 29. listopada 2012. godine u Upisnik knjižnica kao specijalna knjižnica u sastavu s voditeljem fra Benkom Ivanom Horvatom (broj upisnog lista K-1559). Posebna je zbog velikog broja jedinica te vremenskog razdoblja u kojem nastaju pojedine knjige. Prema podacima fra Ivana Benka Horvata u knjižnici se nalazi neprocjenjivo blago od osam inkunabula, 46 knjiga iz 16 stoljeća, 61 knjiga iz 17. stoljeća te oko 2500 knjiga iz 18. stoljeća,.

Knjižnica vukovarskog franjevačkog samostana posebna je zbog velikog broja jedinica te vremenskog razdoblja u kojem su knjige nastajale. Fizičkim prebrojavanjem knjiga pri uređenju knjižnice, Marina Jemrić i Tihomir Marojević došli su do podataka koji se razlikuju od prethodno navedenih. Utvrđeno je da knjižnica posjeduje 157 jedinica iz 17. stoljeća, 1885 jedinica iz 18. stoljeća te 2289 jedinica iz 19. stoljeća i 18500 jedinica građe iz 20. i 21. stoljeća. U svom popisu napomenuli su da brojke do kojih su došli prebrojavanjem ne sadrže 413 jedinica koje se nalaze u zbirkama starih i rijetkih hrvatskih knjiga, 149 jedinica starih i rijetkih srpskih i slovenskih knjiga i 43 jedinica starih i rijetkih zavičajnih knjiga. Sve knjige iz 16. stoljeća raspoređene su po zbirkama starih i rijetkih knjiga pa nisu posebno prebrojavane.

Teško je utvrditi zašto postoji razlika između brojki koje su rezultat ručnog prebrojavanja i onih koje navodi fra Ivan Benko Horvat. To je moguće zbog korištenja različite terminologije prilikom prikupljanja podataka, drugi mogući razlog je dostupnost građe u vrijeme kada je fra Benko vršio analizu, a treći i najvjerojatniji razlog odnosi se na različite metode brojanja³².

Knjižnica danas ima oko 27000 naslova. Knjige su restaurirane i katalogizirane te jednim dijelom i digitalizirane. Sva građa knjižnice odgovarajuće je smještena u tzv. staroj knjižnici. Tamo se nalaze najvrjednija djela koja su dostupna za istraživački i znanstveni rad te novom knjižničnom prostoru u kojem su svoj mjesto pronašli naslovi tiskani u 20. i 21.

³¹ Jagodić, I. (2022) *Franjevci i Franjevački muzej Vukovar*. U: *Herojski Vukovar*, 2. knjiga. Zagreb-Vukovar: Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA. (358 str.)

³² Jemrić, M., Marojević, T. (2020) *Knjižnica Franjevačkog samostana Vukovar Fra Marko Kurolt*. U: Živić, D., Jagodić, I. (ur) *Franjevci u Vukovaru-povijest, duhovnost i baština*. Vukovar-Zagreb: *Franjevački samostan Vukovar*. (344 str.)

stoljeću³³ (Slika 2). Uz knjižnu građu koja je stručno obrađena i katalogizirana, u ovoj samostanskoj knjižnici katalogizirana je i periodična građa što ovu knjižnicu zasigurno čini rijetkim primjerom među samostanskim knjižnicama u Hrvatskoj.

4.2.1. Stare i rijetke knjige

Točna brojka jedinica starih i rijetkih knjiga u *Knjižnici Franjevačkog samostana Vukovar Fra Marko Kurolt* nije sa sigurnošću utvrđena. Problem je s knjigama tiskanim u 19. stoljeću, jer se u staru i rijetku građu ubrajaju knjige tiskane do 1850. godine. Prema gruboj procjeni Marine Jemrić i Tihomira Marojevića, od 2289 jedinica iz 19. stoljeća, njih oko 1100 tiskano je do 1850. godine. Uzevši u obzir ovaj podatak s velikom pouzdanošću možemo utvrditi kako knjižnica posjeduje oko 3500 jedinica stare i rijetke građe³⁴.

Osnovna razlika stare i rijetke knjige u odnosu na inkunabule možemo utvrditi već na primjercima knjiga tiskanih u 16. stoljeću. One sadržajno u znatno većoj mjeri odražavaju suvremena događanja i stvarnost, kao što su otkrića i istraživanja nepoznatih krajeva, potaknule su na snažan porast zemljopisne i putopisne literature, atlasa, povijesnih knjiga o nepoznatim krajevima, turskoj opasnosti, vjerskim borbama i sl. Djela iz 16. stoljeća ove grupacije često su bogato ilustrirana³⁵.

U 16. stoljeću kao novost uvodi se naslovna stranica koja često nosi tiskarski znak (signet), uvodi se paginacija stranica koja olakšava rad s knjigom. Knjige se ilustriraju za što se u početku koristio drvorez, a kasnije bakrorez. Drvene korice presvučene kožom zamjenjuju korice od kartona i ljepenke, koje su također presvučene kožom³⁶.

U knjižnici *Fra Marko Kurolt* sve stare i rijetke knjige kako hrvatske tako i one slovenske i srpske te zavičajne knjige čuvaju se u trezoru, a 413 jedinice stare i rijetke hrvatske knjige dobile su signaturu s oznakom RII, nakon koje slijedi oznaka na veličini knjige te redni broj knjige te veličine. 149 jedinica starih i rijetkih srpskih i slovenskih knjiga nose oznaku RIII, nakon koje slijedi oznaka veličine i rednog broja knjige. Jedan od najvrjednijih dijelova knjižnice su stare i rijetke zavičajne knjige koje nose oznaku RIV,

³³ Predstavljamo: *Franjevački samostan i muzej Vukovar*. Portal Centar Kulture. Dostupno na: <https://www.centarkulture.com/predstavljamo-franjevacki-samostan-i-muzej-vukovar/?cn-reloaded=1> (citirano 26.09.2023.)

³⁴Isto (352 str.)

³⁵ Katić, T. (2007) *Stara knjiga : bibliografska organizacija informacija*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. (13-14 str.)

³⁶ Jemrić, M., Marojević, T. (2020) *Knjižnica Franjevačkog samostana Vukovar Fra Marko Kurolt*. U: Živić, D., Jagodić, I. (ur) *Franjevci u Vukovaru-povijest, duhovnost i baština*. Vukovar-Zagreb: *Franjevački samostan Vukovar*. (346 str.) (25 str.)

daljnji slijed signature je identičan signaturama RI i RII. Jedan dio knjiga, točnije njih 19, iz dijela fonda koje nose oznake RI, RII, RIII i RIV čine izložbeni postav u Kuli knjiškoga blaga u franjevačkom samostanu u Vukovaru.

Izložbenom postavom naglašava se obrazovna uloga samostana u povijesti vukovarskog školska i dokaz je da su franjevci davne 1733. godine osnovali spomenuti provincijski studij te da su se skrbili za javnu nižu pučku školu te višu latinsku školu. Obrazovni rad vukovarskih franjevac jako je utjecao na širenje fonda samostanske knjižnice te se smatra ključnim i zbog toga je dobio posebno mjesto s ovom izložbenom postavom u Kuli knjiškog blaga (Slika 3):

1. Andukčić, Fra Antun – *Kantual* iz 1732. godine
2. *Biblia latina: cum postillis Nicolai de Lyra et expositiomibus Guilllmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering, Prima pars Lyre* iz 1497
3. Cicero, Marcus Tullius – *De officii: Comm. Petrus Marsus* iz 1486. godine
4. Bonaventure, S. – *Opuscula : 2: Secunda pars: Egregium opus...* iz 1496. godine
5. Bonaventura, S. – *Celebratissimi patris d[omi]ni Bonaventure odrisni mino[rum] ...* iz 1491. godine
6. Čevapović, Fra Grga – *Josip, sin Jakoba patriarke* iz 1820. godine
7. de Hales, Alexander – *Summa univerase theologiae : 1: Paris prima* iz 1482. godine
8. Jaić, Marijan, – *Bogoljubne pisme* iz 1827. godine
9. Janković, Fra Josip – *Compendium sacrarum caeremoniarum pro alma...* iz 1751. godine
10. Kašić, Bartol – *Kalendar iz Missala Rimskog i spovidanýe pravae...* iz 1640. godine
11. Knezović, Antun Josip – *Molitvena knýga pod imenom Put nebeski* iz 1818. godine
12. *Kronika Franjevačkog samostana u Vukovaru*, knjiga jedan, od 1722. do 1826. godine
13. *Kronika Franjevačkog samostana u Vukovaru*, knjiga dva, od 1827. do 1872. godine
14. *Kronika Franjevačkog samostana u Vukovaru*, knjiga tri, od 1873. do 1940. godine
15. de Laudenburg, Reinhardus – *Passio Dominni Nostri Jesu Chr.* iz 1501. godine
16. Mršić Pažanin, Ivan – *Zbirka ljubavnih pjesama* iz 1647. godine
17. Serafinski misal svetog našeg oca Franje iz 1801. godine
18. de Valencia, Jacobus Perez – *Divine plane expositiones* iz 1526. godine
19. Vives, Juan Lusi – *Anima Et Vira Libri...* iz 1538. godine³⁷

³⁷ Isto (354-356 str.)

Slika 3. Izložbeni postav u Kuli knjiškog blaga

Knjige koje ne nose oznaku R, a spadaju u stare i rijetke knjige smještene su u dijelu knjižnice kojem je ograničen pristup građi. Raspoređene su prema stoljećima i sukladno tome su im dodijeljene signature pa tako građa iz 17. stoljeća nosi oznaku A, građa iz 18. stoljeća nosi oznaku B, građa iz 19. stoljeća nosi oznaku C, dok građa iz 20. stoljeća nosi oznaku D. Kad govorimo o građi iz 20. stoljeća treba istaknuti da se radi o 8500 jedinica koje su tiskane do 1970-ih godina. Uz oznaku stoljeća, dio signature je broj police na kojoj se određena jedinica nalazi te redni broj knjige na polici³⁸.

Kod starijih knjiga kao pismo dominira gotica te se uz hrvatski jezik kao najčešći jezici pojavljuju njemački i latinski jezik. Već kod knjiga koje su tiskane sredinom 18. stoljeća vrlo često se koristi je latinica, koja preuzima primat od 19. stoljeća, zajedno s hrvatskim jezikom.

4.2.2. Građa nastala nakon 1970. godine

Noviju građu čini oko 10000 jedinica knjižnične građe koja je smještena u djelu knjižnice kojemu će biti slobodan pristup. Jedinice građe raspoređene su i signirane prema skupinama Univerzalne decimalne klasifikacije i riječ je o građi koja je tiskana od 1970-ih do današnjih dana. Kao dio novije građe knjižnica posjeduje i veliku zbirku časopisa. Riječ je o 373 naslova novina i časopisa u kojima pojedini naslovi sadrže cjelovita godišta. Uz časopise iz Hrvatske mnogo je časopisa koji su izdani ili se izdaju u BiH, Njemačkoj, Italiji i Austriji. Prevladavaju časopisi koji su teološko-religijski te književni i povijesni časopisi. U knjižnici

³⁸ Isto (352-357 str.)

je formirana zbirka AV građe koja broji svega nekoliko jedinica i Zavičajna zbirka Vukovariensia.

4.3. Zbirka ranjenih knjiga

Knjižnica franjevačkog samostana u Vukovaru posebna je i po tome što ima Zbirku ranjenih knjiga (Slika 4), a riječ je o knjigama koje su oštećene u Domovinskom ratu te na taj način posjetitelje podsjećaju na najtragičnije razdoblje vukovarske povijesti. Zbirku čini deset knjiga:

1. Barclaii Argenis, Joannis – *Figuris aeneis adillustrata, suffixo Clave, hoc et nomenclum...* iz 1730. godine
2. Chantrel G. – *Storia popolare dei Papi: I Papi e il filosofismo* iz 1864. godine
3. *Dissertationes de laudibus et effectibus Podagraem quas Anonymus Compations publice proposuit* iz 1701. godine
4. Facciolati, Jacobi - *Oratines XX.* iz 1752. godine
5. Knezović, Oton – *Hrvatska povijest od najstarijeg doba do godine 1918.*, knjiga I iz 1938. godine
6. *Predigten auf alle Sonn und Festage...*, 7. sv. iz 1794. godine
7. Stengelii, Johann Peterson – *Hrologia stolaria Tum Stabilia...* iz 1755. godine
8. Tominec, Angelik – *Život mojega života* iz 1933. godine
9. Valas, Luis – *Ben Hur* iz 1963. godine
10. Von Zbeltitz, Hanns – *Talmi*, sv. 1 iz 1898. godine³⁹

³⁹ Isto (357 str.)

Slika 4. Zbirka ranjenih knjiga

5. Stručna obrada digitalizacija građe knjižnice fra Marko Kurolt

Katalog predstavlja vrlo važan segment svake knjižnice. Eva Verona definirala je katalog kao popis knjižne građe koja se nalazi u određenoj knjižnici (...), a sređen je po nekom određenom kriteriju⁴⁰. Katalog je posrednik između fonda knjižnice i korisnika te je on prijeko potrebno pomagalo. Suvremeni katalogi spoj su bibliografskih zapisa i zapisa o knjižničnoj građi zato što sadrže opće podatke o izdanjima djela, kao i specifične podatke o pojedinim primjercima tih djela i njihovom smještaju u određenim knjižnicama⁴¹.

Kroz projekt *Integracija kulture i povijesne baštine Franjevačkog samostana u turističku ponudu Grada Vukovara* obrađen je najveći do građe knjižnice franjevačkog samostana u Vukovaru. Obrada je napravljena u programskoj platformi *Indigo* u formatu UNIMARC. Pri tome je veliki izazov bila zastupljenost različitih jezika i pisama što je zahtijevalo istraživanje i pregledavanje drugih kataloga i baza podataka kako bi se u katalog unijeli ispravni podatci. Kao najzastupljeniji jezik u fondu starih knjiga je latinski dok je pismo gotica koja se pojavljivala u nekoliko oblika (liturgička gotica, knjižna gotica i kurzivna gotica) što je stvaralo određene probleme pri određivanju slova i znakova. Kao

⁴⁰ Blažević, D. (2011). *Katalogizacija: priručnik za stručni ispit*. Zagreb: Dominović. (4 str.)

⁴¹ Isto (5 str.)

vrijedan izvor informacija uz već spomenute online katalog i baze bio je rukopisni katalog, odnosno kataložni listići koje je izradio fra Vjekoslav Frkin.

Postupak pri katalogizaciji starih i rijetkih knjiga i novije građe je vrlo sličan, za noviji građu možemo reći da je unificiran i standardiziran dok za staru građu ipak se teži ka specficiranju svakog primjerka, naglašavajući unikatna obilježja te se zbog toga nastoji što detaljnije opisati materijalno i fizičko stanje primjerka. Potrebno je navesti sve specifičnosti pojedinog primjerka kako bi se on razlikovao od nekog drugog primjerka istog naslova, a pri tome se posebna pažnja daje rukopisnim bilješkama, posvetama, exlibrisima, pečatima, mogućim oštećenjima, vrsti i stanju uveza i sl.

Novija građa u knjižnici obrađena je prema suvremenim kataložnim standardima te je tehnički obrađena, tj. dodijeljen joj je barkod koji će u skoroj budućnosti omogućavati posudbu (razduživanje, zaduživanje) građe.

Obnova knjižnice i njezine građe završena je kroz projekt digitalizacije i katalogizacije knjiga franjevačke knjižnice u Vukovaru. Prema navedenom projektu bila je predviđena katalogizacija 12000 naslova, no to je brojka na kraju daleko premašena i danas postoje 23787 bibliografska zapisa, 8143 normativna zapisa osoba, 527 zapisa korporativna tijela, 1199 općih predmetnica, 370 normativnih zapisa mjesta, 5016 općih uputnica, 10230 tematskih predmetnica te 9447 klasifikacijskih UDK oznaka za koje je posebno zaslužan tim iskusnih knjižničara katalogizatora koji je sastavljen za potrebe projekta. Uz kataloške zapisa porastao je i broj planiranih 77664 skeniranih stranica na konačan broj od 120056, a završetkom čitavog projekta ostvarila se želja vukovarskih franjevaca kojom su knjižnicu učinili dostupnom široj javnosti.

6. Inkunabule u knjižnici Franjevačkog samostana u Vukovaru

U Europi sredinom 15. stoljeća pojavile su se prve knjige tiskane metalnim pomičnim slovima. Revolucionarni obrat u proizvodnji knjige bio je Gutenbergov izum tiskarske preše. Jedna od najpoznatijih tiskanih knjiga na svijetu, a prva tiskana je Biblija koja je objavljena 1455. godine, koja na sebi nema oznaku tiskara, nije datirana. Sastoji se od dva sveska velikog formata s tiskom otisnutim u dva stupca i za nju se kaže da je pravo remek-djelo tiskarskog umijeća⁴².

Stanjem u kojem se zateklo europsko društvo omogućilo je pronalazak tiska pri čemu se širila pismenost, a pod utjecajem humanizma došlo je do duhovne renesanse i želje za

⁴² Hebrang Grgić, I. (2018) *Kratka povijest knjižnica i nakladnika*. Ljevak: Zagreb. (78-79 str.)

ponovnim istraživanjem staroklasične književnosti. Način umnožavanja knjiga ručnim prepisivanjem bio je spor i skup pa je bilo potrebno pronaći novi način da se knjiga izradi u kraćem vremenu uz manje troškove odnosno pristupačniju i prihvatljiviju cijenu što je upravo omogućavao Gutenbergov izum pa su ga tako ubrzo prihvatili kulturni krugovi većine zemalja prema kojima je on omogućavao širenje pismenosti, kulture na sve društvene slojeve.

U brojnim njemačkim gradovima Gutenergovu učenici otvaraju tiskare, a prije njegove smrti tiskarske vještine prelaze u Italiju u kojoj Venecija dobiva najveću slavu kao proizvođač tiskanih knjiga. Do kraja 15. stoljeća Venecija je brojala preko 150 tiskarskih radionica u kojima je tiskano preko 4000 knjiga što je daleko najveći broj u odnosu na ostale Europske gradove. Krajem 15. stoljeća u Veneciji i dva Hrvata otvaraju svoje tiskare u kojima su tiskane knjige i na glagoljici. Nakon što bi u Veneciji naučili potrebno znanje koje je donijela nova tiskarska tehnologija popovi glagoljaši osnivali bi tiskare u svojoj zemlji za svoje potrebe. Prva tiskara u Hrvatskoj otvorena je najvjerojatnije u Kosinju (Lika) zatim u Senju te u Rijeci⁴³.

Inkunabula (lat. mn. sr. roda *incunabula*: povići; začetak, od *cunae*: kolijevka), prvotisk, najstariji proizvod tiskarstva od njegovih prvih početaka oko 1445. do kraja 1500. godine. Danas je u svijetu sačuvano oko 500 000 primjeraka inkunabula (oko 30 000 izdanja) koje su tiskane u 1100 do 1200 tiskara. U Hrvatskoj se značajni primjerci čuvaju u Metropolitanskoj knjižnici i u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu te u franjevačkim i dominikanskim knjižnicama⁴⁴. One su izrazito važne kao spomenici tipografske umjetnosti i književne oprema, ali i svoga sadržaja tj. tekstova pisaca. Brojni primjerci inkunabula ilustrirani su drvorezima ili su naknadno rukom urešeni minijaturama, okvirnim bordurama i vinjetama te jednobojnim, višebojnim i zlatom izrađenim inicijalima. Prve inkunabule oponašale su ne samo formu već i materijal i metode uveza, oblik slova, način predstavljanja teksta, način iluminiranja i ilustriranja, itd⁴⁵.

Knjižnica Franjevačkog samostana čuva osam inkunabula. Sve one po povratku iz progonstva stručno su obrađene, čuvaju se u trezorima u odgovarajućim mikroklimatskim uvjetima. Fila Bekavac-Lokmer i Juraj Lokmer u svom elaboratu *Zbirka inkunabula u fondu knjižnice Franjevačkog samostana sv. Filipa i Jakova u Vukovaru* pisali su o njima i

⁴³ Starc, L. (2017) *Stare i rijetke knjige franjevačke samostanske knjižnice Trsat*. Portal Dabar. Dostupno na: <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A1090/datastream/PDF/view> (citirano 19.09.2023.)

⁴⁴ Inkunabule. Portal Enciklopedija. hr. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27484> (citirano 18.08.2023)

⁴⁵ Katić, T. (2007) *Stara knjiga : bibliografska organizacija informacija*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. (14-15 str.)

najsustavnije su ih analizirali Također su u toj analizi iz 2015. godine dodali i podatke o tome koliko takvih inkunabula ima u svijetu i gdje se mogu pronaći u neposrednoj blizini Hrvatske kao i unutar nje.

6.1. *Libri quattuor sententiarum, II. tomus*

Libri quattuor sententiarum, II. tomus, drugi je dio od ukupno pet dijelova publikacije *Celebratissimi patris d[omi]ni Bonaventure ordinis mno[rum]... perlustratio in arcana secundi libri sententiarum*. Tiskana je 1491. godine u Nürnbergu, a tiskao ih je Antonio Koberger. Primjerak koji je u vlasništvu vukovarske franjevačke knjižnice restauriran je, i dobio je novi kožno-drveni uvez te su sačuvane originalne metalne kopče (Slika 5).

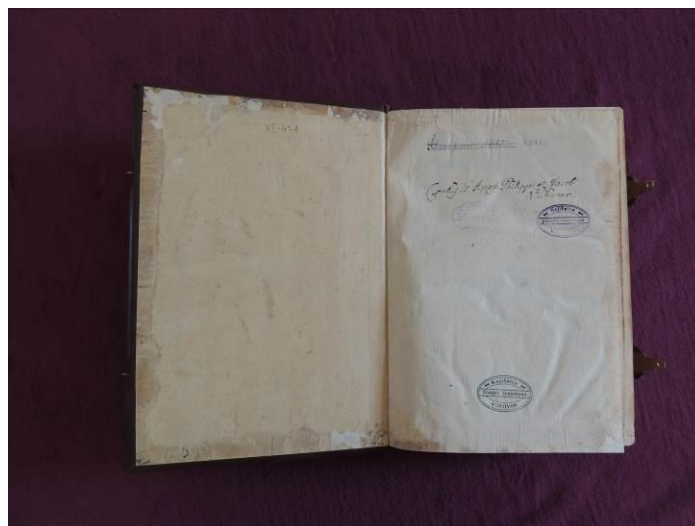

Slika 5. Novi uvez u drvo presvučeno kožom sa sačuvanim starim kopčama

Prema podacima iz kataloga *Incunabula short title catalogue (ISTC)* ovih inkunabula sačuvano je 700 primjeraka⁴⁶.

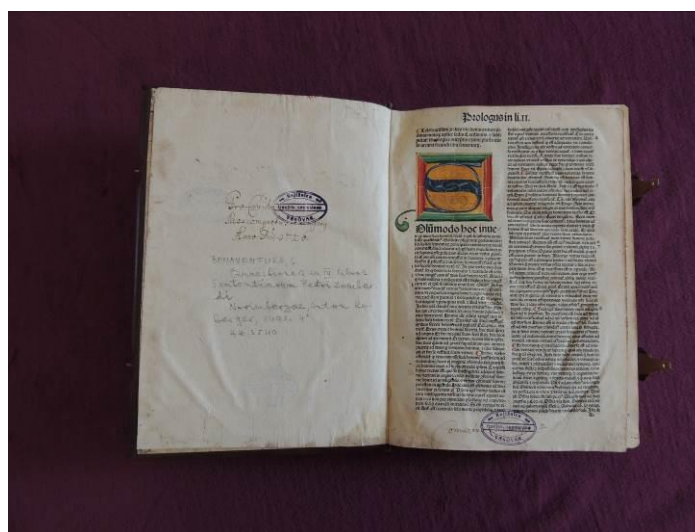
Na predlistu je rukom ispisano: *Contus SS. Apost Philippi et Jacobi Vukovar* i dva pečata s tekstom: *Knjižnica franjev. samostana Vukovar*, a na drugoj strani predlista (precrtano): *Pro Conventus Labacensis, Neo=compactus et retigatus, Anno Dni 1726* i pečat s tekstom: *Knjižnica franjev. samostana Vukovar*, što govori da je prethodni vlasnik ove knjige bio neki, vjerojatno Franjevački samostan u Ljubljani (Slika 6).

⁴⁶ Jemrić, M., Marojević, T. (2020) Knjižnica Franjevačkog samostana Vukovar Fra Marko Kurolt. U: Živić, D., Jagodić, I. (ur) *Franjevci u Vukovaru-povijest, duhovnost i baština. Vukovar-Zagreb: Franjevački samostan Vukovar.* (346 str.)

Slika 6. Prednjoj strana predlista: Contus SS. Apost Philippi et Jacobi Vukovar te dva pečata s tekstom Knjižnica franjev. samostana Vukovar

Na početku teksta je višebojno ručno oslikani inicijal (slovo S) (Slika 7), a u tekstu su crveno ili plavo otisnuti manji inicijali na početku nekih tekstova. Latinski tekst s umetnutim glosama tiskan je dvostupačno, jednobojno (crno) goticom. Inkunabula je sastoji od 260 listova, visina hrpta je 29 cm, a signirana je oznakom: Vukovar: RI-4°1 T.2.

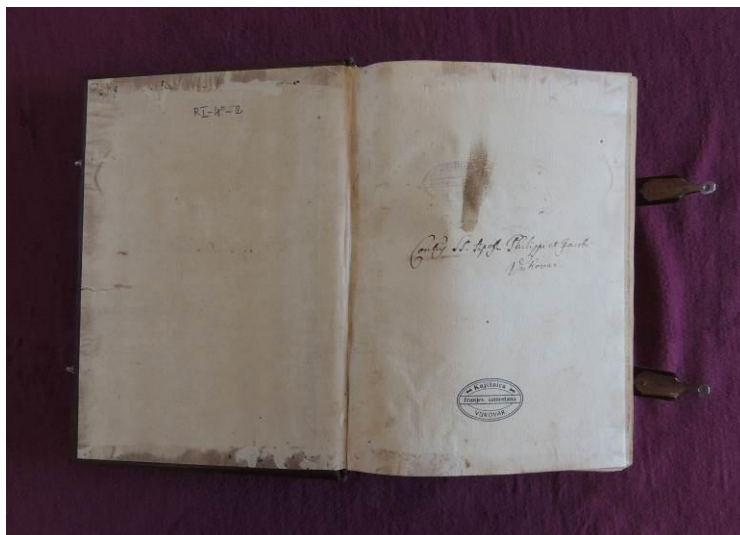
Slika 7. Ručno oslikani inicijal (slovo S)

Pregledom u *ISTC* možemo vidjeti da je ova inkunabula sačuvana u velikom broju, a posebno je velik broj sačuvanih primjeraka na njemačkom govornom području te na onome gdje se može uočiti značajan utjecaj njemačke i austrijske kulture i politike. U Hrvatskoj tu inkunabulu posjeduje samostan franjevac konventualaca u Šibeniku i Nacionalna i sveučilišna knjižnica dok u susjedstvu tu inkunabulu posjeduje nekoliko knjižnica u Sloveniji, Mađarskoj, Rumunjskoj. Zanimljivo je istaknuti da se u *ISTC* katalogu ne navodi da se jedan

primjerak ove inkunabule nalazi u Hrvatskoj točnije u Franjevačkome samostanu u Vukovaru, iako su o toj inkunabuli još 1987. godine pisali Š. Jurić i V. Frkin.

6.2. *Egregium opus subtilitate et devoto exercitio precellens paruorum opusculorum doctoris seraphici sancti Bonaventure, Secunda pars*

Inkunabula *Egregium opus subtilitate et devoto exercitio precellens paruorum opusculorum doctoris seraphici sancti Bonaventure, Secunda pars*. Tiskana je 1495. godine u Strasbourgu. U knjižnici se čuva samo drugi od dvaju dijelova skupa *Opuscula/[sancti Bonaventure]*. Primjerak koji se nalazi u franjevačkoj knjižnici nije potpun jer mu nedostaje jedna grafika i drvorez s prikazom serafina. Ova inkunabula je restaurirana i pri tome su sačuvane njezine originalne metalne kopče te je dobila novi kožni uvez.

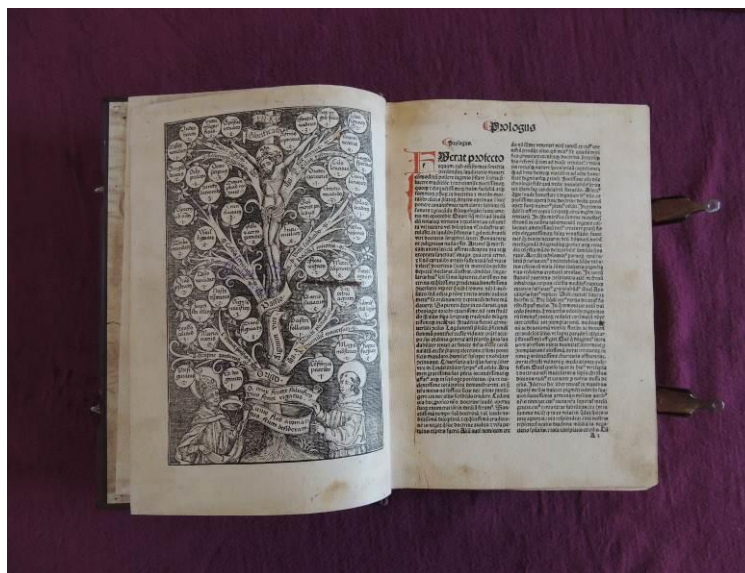
Slika 8. Prednja strana predlista s rukopisom *Contus SS. Apost Philippi et Jacobi Vukovar* i pečat franjevačke knjižnice u Vukovaru

Na predlistu je rukom ispisano: *Contus SS. Apost Philippi et Jacobi Vukovar* i pečat s tekstom: *Knjižnica franjev. samostana Vukovar*, na drugoj strani predlista (precrtno): *Pro Conventus Labacensis, Neo=compactus et retigatus, Anno Dni 1726* i pečat s tekstom: *Knjižnica franjev. samostana Vukovar*, te na naslovnoj stranici: *Conventus Labacensis*, (precrtno) i na njemu pečat s tekstom: *Knjižnica franjev. samostana Vukovar*, što govori da je prethodni vlasnik ove knjige bio neki, vjerojatno Franjevački samostan u Ljubljani (Slika 8 i 9).

Slika 9. Stražnja strana predlista (precrtano): Pro Conventus Labacensis, Neo=compactus et retigatus Anno Dni 1726 i pečat s tekstom Knjižnica franjev. samostana Vukovar; na naslovnoj stranici (precrtano): Conventus Labacensis i pečat s tekstom: Knjižnica franjev. samostana Vukovar

Knjiga sadrži dva drvoreza veličine lista s prikazom *Lignum vitale* (Drva života) (Slika 10). Jedan od tih drvoreza naknadno je obojen. Tekst na latinskom jeziku tiskan je dvostupačno, crnom ili crvenom bojom. Crni dio teksta sadrži nekoliko višebojnih i izrazito razvedenih i rukom oslikanih inicijala s povijušama, dok su u tekstu koji je otisnut crvenom bojom brojni manji i srednje veličine inicijali različitih slova.

Slika 10. *Lignum vitale*, drvorez

Inkunabula sadrži 349 lista, visina hrpta je 29 cm, signirana je oznakom Vukovar: RI-4°-2P.2., a u svijetu ih je sačuvano preko 800 primjeraka.

Pregledom *ISTC* kataloga možemo uočiti da je ova inkunabula jedna od onih koja je sačuvana u velikom broju te da je u okruženju Hrvatske posjeduje knjižnica Franjevačkoga samostana u Novoj Gorici u Sloveniji, te nekoliko knjižnica u Mađarskoj (13 primjeraka). Međutim, *ISTC* katalog ne navodi da se dva primjerka ove inkunabule nalaze u Hrvatskoj (Vukovar, Šibenik), iako je ovu inkunabulu i njezine primjerke u Šibeniku i u Vukovaru opisao pod brojem 229. još 1952. godine Josip Badalić. Zanimljivo je da Š. Jurić i V. Frkin u svome radu *Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj, III. Zbirka inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, navode da u fondu vukovarske knjižnice nisu našli ovu inkunabulu.

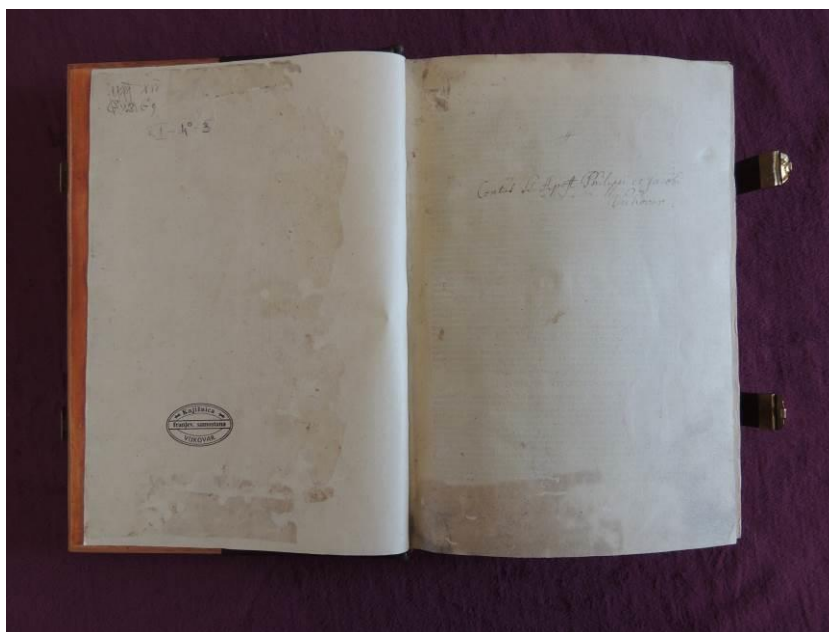
6.3. *De officiis: Comm: Petrus Markus*

De officiis: Comm: Petrus Markus dio je klasičnoga opusa rimskog političara i oca govorništva Marka Tulija Cicerona. Tiskana je 1. lipnja 1486. godine u Veneciji kod Baptiste de Tortisa. Vukovarski primjerak je potpun i također je restauriran, sačuvane su joj metalne kopče i ima potpuno novi uvez od umjetne kože (Slika 11).

Slika 11. Novi uvez u drvo s kožnim hrptom i kopčama - *De officiis: Comm: Petrus Markus*

Na predlistu je rukom ispisano: *Contus Ss. Apost Philippi et Jacobi Vukovar* (Slika 12), a u prvom inicijalu: *Contus Labacensis*, što govori da je prethodni vlasnik ove knjige bio neki, vjerojatno franjevački, samostan u Ljubljani.

Slika 12. Prvom list s rukopisom: Contus Ss. Apost Philippi et Jacobi Vukovar

U tekstu su brojni inicijali različitih veličina. Tiskana je romanom, jednobožno (crno) s umetnutim glosama. Knjiga se sastoji od 180 listova, visina hrpta je 34 cm, prema oznakama na predlistu može se reći da je i ona bila u vlasništvu franjevačkog samostana u Ljubljani. Dodijeljena joj je signatura Vukovar: RI-4°-3. Vukovarski primjerak bio je privezan s drugom inkunabulom istoga autora (Cicero Marcus Tullius) *Epistulae ad familiares*; Comm. Hubertinus Clericus, Venecija, Andrija Paltašić, 18. lipnja 1487., ali su prije 1987. godine razdvojeni i restaurirani kao zasebni primjerci ⁴⁷. Nažalost, te druge inkunabule, kao i inkunabule *Biblia cum concordantiis Veteris et Novi Testamenti* (Basilae, Johannes Amerbach, 1491.) nema danas u fondu knjižnice vukovarskoga samostana, jer su obje vjerojatno nestale u razaranju Vukovara, odnosno u svim nedaćama koje su zadesile i fond ove knjižnice. Ova inkunabula sačuvana je u svijetu u malom broju primjeraka te prema *ISTC* katalogu ne posjeduje ju ni Hrvatska iako su i o ovoj inkunabuli u Franjevačkome samostanu u Vukovaru još 1987. godine pisali Š. Jurić i V. Frkin.

6.4. *Biblia latina: cum postillis Nicolai de Lyra et expositiomibus Guilllmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering, Prima pars Lyre*

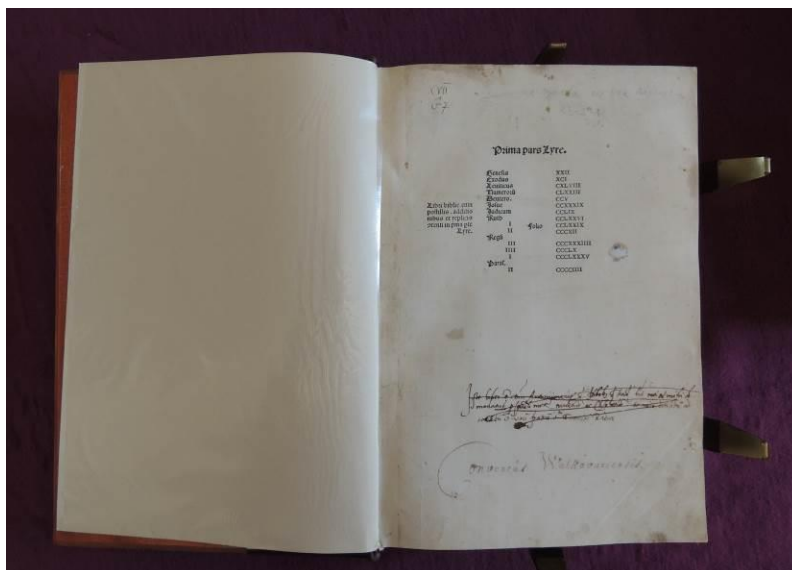
⁴⁷ Š. Jurić, V. Frkin (1987.) Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj, III. Zbirka inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, Croatica Christiana Periodica, Zagreb, 1987., 20, (168-169 str.)

Inkunabula *Biblia latina: cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guilllmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering, Prima pars Lyre*, tiskana je u Nürnbergu 1497. godine u tiskari Antoniusa Kobergera. U svijetu ih je sačuvano 150, a prvi je dio publikacije objavljene u četiri dijela. Vukovarski primjerak je potpun, restauriran, ima originalne metalne kopče s ukrasima, novi uvez od umjetne kože (Slika 13).

Slika 13. Novi uvez u drvo s kožnim hrptom s utisnutim ukrasima u četiri kopče

Prema navedenim oznakama na ovom primjerku može se zaključiti da je ovaj primjerak prvo bio u vlasništvu franjevačkog samostana u Padovi (Slika 14).

Slika 14. Prvi list: Conventus Walkovariensis i precrtan zapis: Iste liber est Domini Antonii Mariae de B ob... de Padua... et usum fratrum scti Francisci Paduae

U tekstu se nalazi više ilustracija, a riječ je o drvorezima. Latinski tekst je pisan goticom, jednobožno (crno), dvostupačno s umetnutim glosama i praznim mjestima za

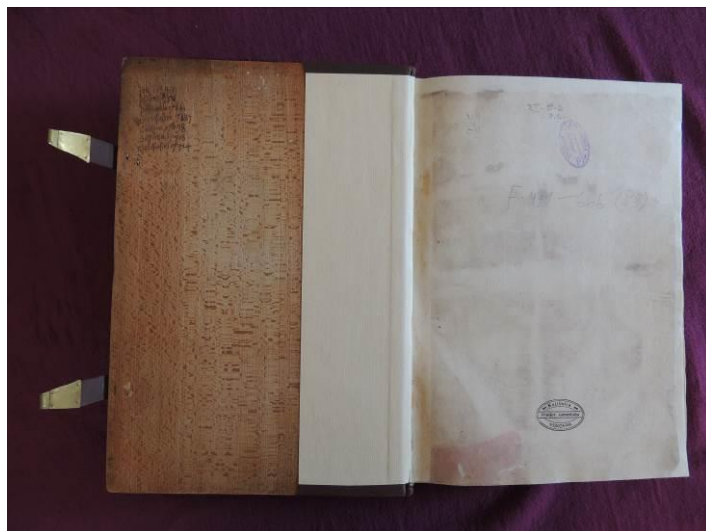
oslikavanje inicijala, sastoji se od 424 lista, visina hrpta je 33 cm, a signirana je oznakom Vukovar: RI-2°-1P.1. U svijetu je ova inkunabula sačuvana u oko 150 primjeraka, a u Hrvatskoj ju posjeduju dva samostana (Karlovac i Vukovar) te Metropolitanska knjižnica u Zagrebu.

6.5. *Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlinerari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omenes prologos S. Hieronymi, 2. vol.: Prologus sancti Hieronymi in libro Job*

Inkunabula *Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlinerari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omenes prologos S. Hieronymi, Vol.: I - IV.* koja sadrži dodatak: *Nicolaus de Lyra: Contra perfidiam Judaeorum. Ed: Bernardinus Gadolus, Eusebius Hispanus, and Secundus Contarenus*, tiskana je 18. travnja 1495. godine u tiskari Paganinusa de Paganinisa i sastoji se od četiri volumena, od kojih knjižnica u Vukovaru posjeduje:

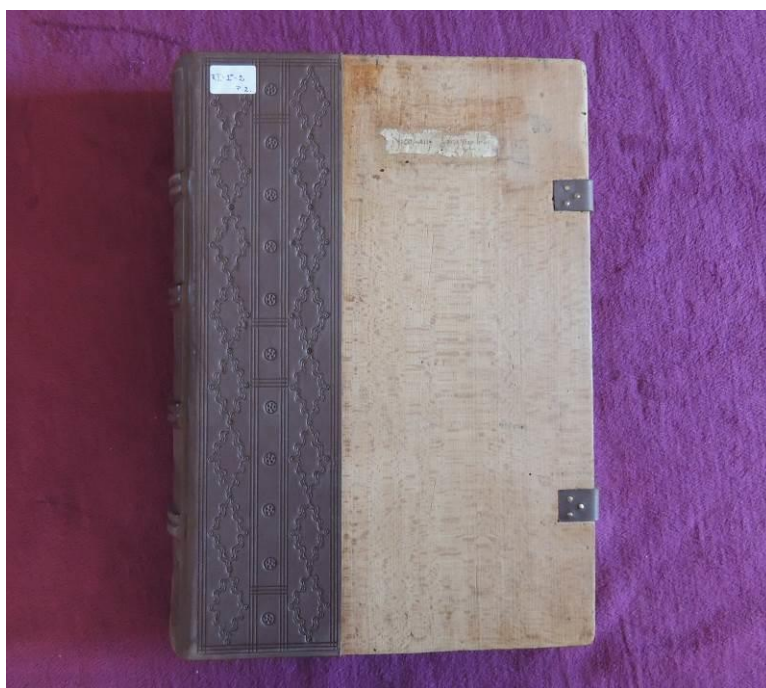
- 2. vol.: *Prologus sancti Hieronymi in libro Job*,
- 3. vol.: *Incipit prologus beati hieronymi in Esaia prophetom i*
- 4. vol.: *Incipit prefatio fratris Nicolai de Lyra ordinis minorum in quatus Euangelistar.*

Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlinerari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omenes prologos S. Hieronymi, 2. vol.: Prologus sancti Hieronymi in libro Job drugi je volumen od ukupno četiri volumena. Potpun je i latinski je tekst tiskan goticom u dva stupca s umetnutim glosama i ostavljenim mjestima za ucrtavanje inicijala. Na kraju ove inkunabule kao knjigovežni list dodan je fragment (list) nepoznate inkunabule („de divino amore“). Na predlistu su dva pečata s tekstom: *Knjižnica franjev. samostana Vukovar* (Slika 15).

Slika 15. Predlist s dva pečata s tekstom: *Knjižnica franjev. samostana Vukovar*

Ova inkunabula je također restaurirana, ima novi uvez s kožnim hrptom, s ukrasima utisnutim u kožu i s kopčama (Slika 16).

Slika 16. Novi uvez u drvo s kožnim hrptom s utisnutim ukrasima i s kopčama

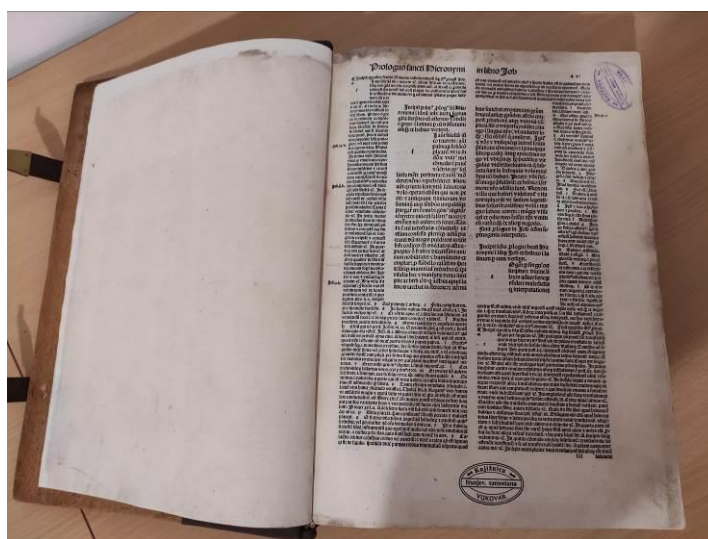
Sastoji se od 471 do 666 listova i prema podacima *ISTC*-a u svijetu je sačuvana u 210 primjeraka. Vukovarskom primjerku dodijeljena je signatura Vukovar: RI-2°-2P.2.

Prema podacima iz *ISTC*-a ova inkunabula je u svijetu sačuvana u velikom broju primjeraka i to posebno u knjižnicama na području Italije. U hrvatskome okruženju ovu inkunabulu posjeduju dvije knjižnice u Sloveniji i u Mađarskoj. U Hrvatskoj ovu inkunabulu

posjeduju osim knjižnica ove Provincije (Trsat, Vukovar) i sljedeće knjižnice: Opatska knjižnica Korčula, Znanstvena knjižnica Dubrovnik. Iako su ovu inkunabulu, odnosno njezine primjerke u Karlovcu i u Vukovaru opisali još 1987. godine Š. Jurić i V. Frkin u svome radu *Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj, III. Zbirka inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda* to nije zabilježio ISTC.

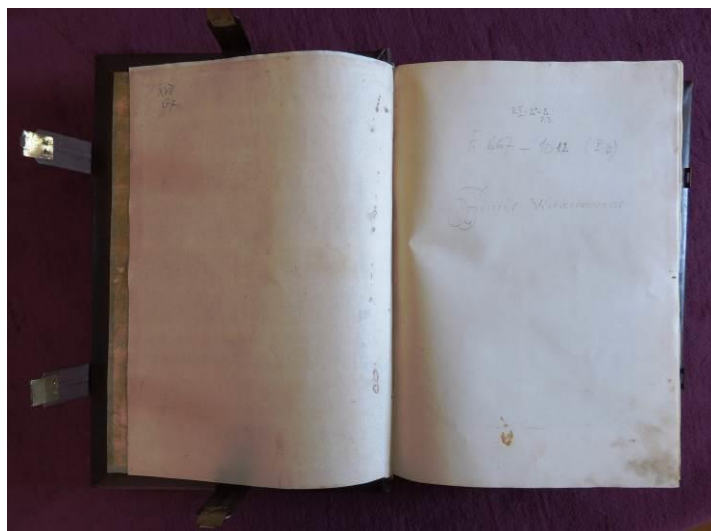
6.6. *Biblia latina cum glossa ordinaria Walafri Strabonis aliorumque et interlinerari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omenes prologos S. Hieronymi, 3. vol.: Incipit prologus beati hieronymi in Esaiam prophetom*

Biblia latina cum glossa ordinaria Walafri Strabonis aliorumque et interlinerari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omenes prologos S. Hieronymi, 3. vol.: Incipit prologus beati hieronymi in Esaiam prophetom, riječ je o trećem volumenu od ukupno četiri koji je potpun, tekst je pisan latinskim jezikom tiskan je goticom u dva stupca, s umetnutim glosama i ostavljenim mjestima za ucrtavanje inicijala (Slika 17). U tekstu se nalazi više drvoreznih ilustracija.

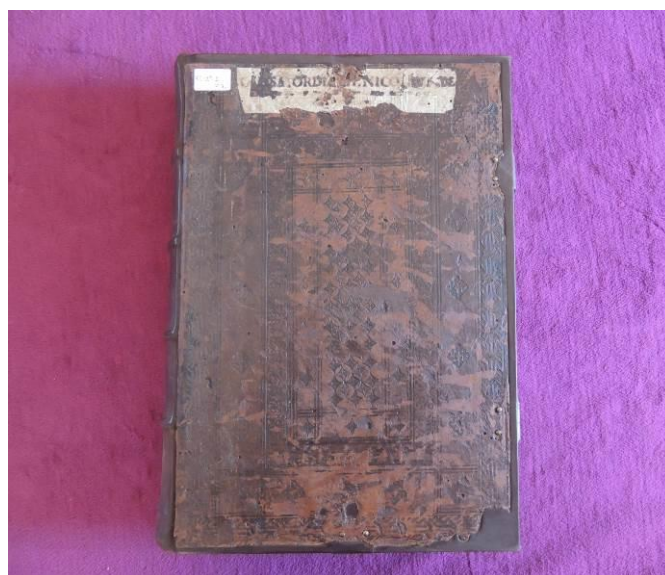

Slika 17. Tekst pisan latinskim jezikom, tiskan je goticom u dva stupca, s umetnutim glosama i ostavljenim mjestima za ucrtavanje inicijala

Na predlistu se nalazi rukopisna bilješka: *Conventus Walkovariensis* (Slika 18), na naslovnoj stranici su dva pečata s tekстом: *Knjižnica franjev. samostana Vukovar*. U svijetu je sačuvana u 200 primjeraka, a sadrži listove 667 do 1012. Visina hrpta je 35 cm, a dodijeljena joj je signatura Vukovar: RI-2°-2P.3.

Slika 18. Predlist s rukopisna bilješka: *Conventus Walkovariensis*

Slika 19. Novi uvez u drvo presvučeno kožom s umetnutim dijelom starih korica i četiri kopče

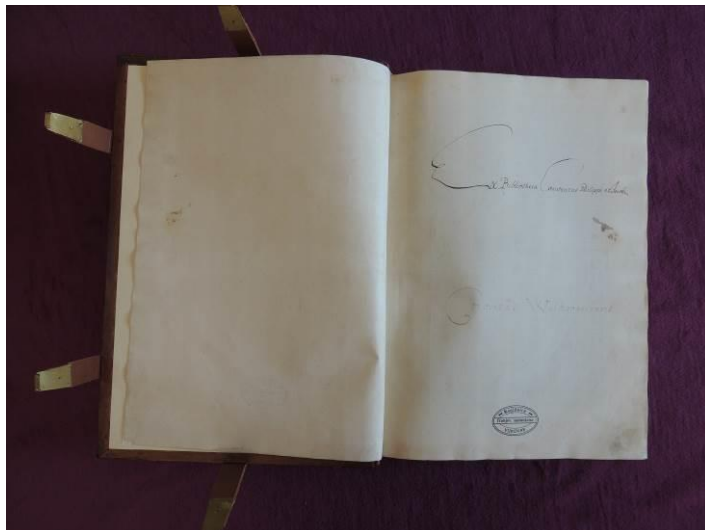
6.7. *Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlinerari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omenes prologos S. Hieronymi, 4. vol.: Incipit prefatio fratris Nicolai de Lyra ordinis minorum in quatus Euangelistar*

Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlinerari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omenes prologos S. Hieronymi, 4. vol.: Incipit prefatio fratris Nicolai de Lyra ordinis minorum in quatus Euangelistar, četvrti je volumen od ukupno četiri volumena navedenog skupa. Na ovom primjerku na predlistu rukom je napisan tekst: *Ex Bibliotheca Conventus*

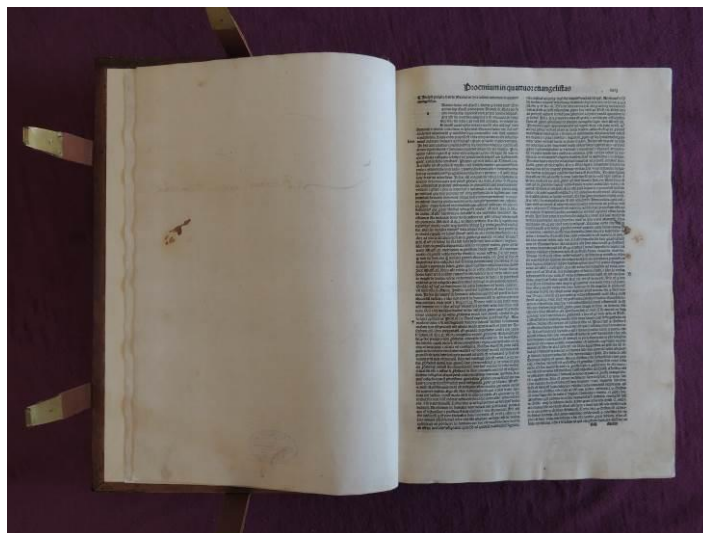
Philippi et Jacobi i dolje: *Conventus Walkariensisi*, a na njemu se nalazi i pečat s tekstom: *Knjižnica franjev. samostana Vukovar* (Slika 21). Latinski tekst tiskan je goticom u dva stupca s umetnutim glosama i ostavljenim mjestima za ucrtavanje inicijala (Slika 22 i 23). Ova inkunabula u svijetu je sačuvana u 200 primjeraka i sadrži listove 1013 do 1398. Visina hrpta je identična drugom i trećem dijelu, tj. 35 cm, Vukovar: RI-2°-2P4.

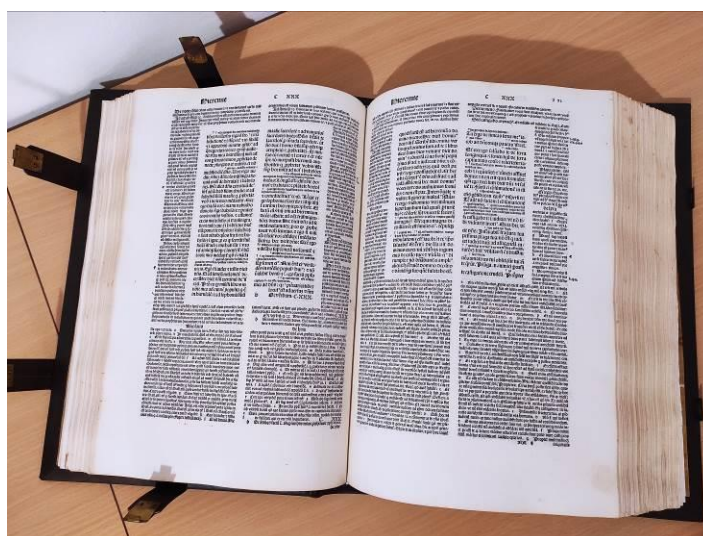
Slika 20. Novi uvez u drvo presvučeno kožom s umetnutim ostatkom starih korica s utisnutim ukrasima i ukrašen mjedenim okovima i s četiri kopče

Slika 21. Predlist: Ex Bibliotheca Conventus Philippi et Jacobi i dolje Conventus Walkovariensis i pečat s tekstom: Knjižnica franjev. samostana Vukovar

Slika 22. Prva stranica *Biblia latina cum glossa*

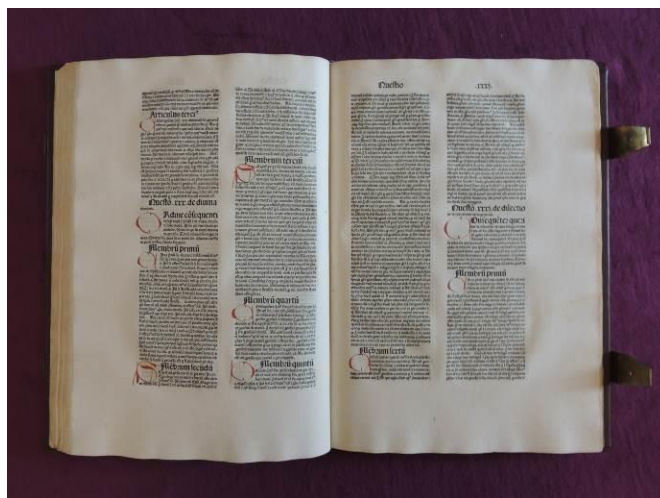

Slika 23. Latinski tekst tiskan je goticom u dva stupca s umetnutim glosama i ostavljenim mjestima za ucrtavanje inicijala

6.8. *Summa universae theologiae Alexandri de Ales Pars prima*

Inkunabula *Summa universae theologiae Alexandri de Ales Pars prima*, tiskana je u Nürnbergu 24. siječnja 1482. godine u tiskari Antoniusa Kobregera. Prvi je dio od ukupno četiri dijela *Summa universae theologiae Alexandri de Ales Alexandera de Hales* (1175.-1245.). Na prvom je listu exlibris s tekstom: *Conventus Labacensis nunc ex Bibliotheca Conventus Valkovariensis* i pečat s tekstom: *Knjižnica franjev. Samostana Vukovar*. Na poledini petog lista napisan je tekst: *Spectat ad Conventum ss. Philippa et Jacobi Valkovarini*. Nepotpuna je jer joj nedostaju prva dva lista s uvodnim tekstom. Nažalost, na šestome listu je

izrezan vjerojatno bogato izrađeni višebojni inicijal, što su zabilježili 1987. godine Š. Jurić i V. Frkin.

Slika 24. Inkunabula *Summa universae theologiae Alexandri de Ales Pars prima*

Tiskana je goticom, jednobožno (crno), na latinskom jeziku, dvostupačno i s obiljem inicijala, stiliziranih, punih lombardi crvene boje. Ova je inkunabula najstarija knjiga u knjižnici. inicijal. Sastoji se od 163 listam visina hrpta je 41 cm, a dodijeljena joj je signatura Vukovar RI-2°-3 P.1.

U svijetu se sačuvalo preko 260 primjeraka, od kojih je najveći dio na području njemačkoga kulturno – političkoga utjecaja: njemačkim knjižnicama i nešto manje u knjižnicama Austrije i Nizozemske. U hrvatskome okruženju tu inkunabulu posjeduju mađarske knjižnice kao i slovenske knjižnice, a u Hrvatskoj osim franjevačkog samostana u Vukovaru tu inkunabulu posjeduje i Samostan franjevac konventualaca u Šibeniku.

7. Analiza inkunabula u knjižnici Franjevačkog samostana u Vukovaru

Knjižnica Franjevačkog samostana sv. Filipa i Jakova u Vukovaru posjeduje pet naslova odnosno osam jedinica inkunabula koje su nastale u razdoblju od 1482. godine do 1497. godine pa je tako najstarija inkunabula u knjižnici Franjevačkog samostana u Vukovaru ona tiskana 1482. godine *Summa universae theologiae Alexandri de Ales. Pars prima*, a najnovije su ona iz 1497. godine *Biblia latina: cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering, Prima pars Lyre*. Također je kod nekih inkunabula poznat je točan datum tiskanja, a zanimljivo je istaknuti kako knjižnica posjeduje čak tri inkunabule tiskane 18. travnja 1495. godine, a riječ je o tri volumena *Biblia latina cum glossa ordinaria*

Walafridi Strabonis aliorumque et interlineari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi.

Latinski jezik bio je najčešći jezik prvotisača što se može potvrditi i na analiziranim primjercima vukovarskih inkunabula budući da su sve napisane na latinskom jeziku, dok prema analizi mjesta tiskanja možemo vidjeti da su tiskane u Nürnbergu, Strasbourgu i Veneciji. Predlistovi pojedinih inkunabula otkrivaju da današnja franjevačka knjižnica ima pet inkunabula te da su neke od njih prije Vukovara bile u vlasništvu franjevačkog samostana u Ljubljani i Padovi. Nisu sve inkunabule u ovoj knjižnici potpune, *Summa universae theologiae Alexandri de Ales Pars prima* je nepotpuna jer joj nedostaju prva dva lista s uvodnim tekstom kao i *Egregium opus subtilitate et devoto exercitio precellens paruorum opusculorum doctoris seraphici sancti Bonaventure*, *Secunda pars* kojoj nedostaje jedna grafika i drvorez s prikazom serafina, također pet inkunabula su dio određenog skupa ili volumena.

Sve inkunabule su restaurirane i pri tome su dobile nove uveze, na nekima od njih su sačuvane originalne kopče (*Libri quattuor sententiarum, II. tomus* (Vukovar: RI-4°-1 T.2, *Egregium opus subtilitate et devoto exercitio precellens paruorum opusculorum doctoris seraphici sancti Bonaventure Secunda pars* (Vukovar: RI-4°-2 P.2.), *De officiis: Comm: Petrus Marsus* (Vukovar: RI-4°-3), *Biblia latina: cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering, Prima pars Lyre* (Vukovar: RI-2°-1 P.1.) ili dijelovi starih korica (*Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlineari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi*, 3. vol.: *Incipit prologus beati hieronymi in Esaiam prophetam* (Vukovar: RI-2°-2 P.3.), *Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlineari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi*, 4. vol.: *Incipit prefatio fratris Nicolai de Lyra ordinis minorum in quatuor euangelistas* (Vukovar: RI-2°-2 P.4.), *Summa universae theologiae Alexandri de Ales. Pars prima* (Vukovar: RI-2°-3 P.1.) .

Sve inkunabule pisane su jednobožno (crno) goticom, osim knjige *De officiis: Comm: Petrus Marsus* koja je pisana jednobožno (crno) romanom, dvostupačno s umetnutim glosama.

Analiza inkunabula prema formatu pokazuje da prevladava 4° (quatro) te da su pojedine inkunabule 2° (folio). Tri inkunabule (1., 6. i 7.) u svojim testovima imaju ilustracije (drvoreze), tri imaju ostavljena mjesta za ucrtavanje inicijala (5., 6., 7.), dok u ostalima

možemo pronaći crvene ili plave male inicijale na početku teksta, samo crvene inicijale različitih slova manje i srednje veličine te inicijale.

Tablica 1. Prikazuje analizu inkunabula:

1. *Libri quattuor sententiarum, II. tomus* (Vukovar: RI-4°-1 T.2)
2. *Egregium opus subtilitate et devoto exercitio precellens paruorum opusculorum doctoris seraphici sancti Bonaventure Secunda pars* (Vukovar: RI-4°-2 P.2.)
3. *De officiis: Comm: Petrus Marsus* (Vukovar: RI-4°-3)
4. *Biblia latina: cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering, Prima pars Lyre* (Vukovar: RI-2°-1 P.1.)
5. *Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlineari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi, 2. vol.: Prologus sancti Hieronymi in libro Job* (Vukovar: RI-2°-2 P.2.)
6. *Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlineari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi, 3. vol.: Incipit prologus beati hieronymi in Esaia prophetam* (Vukovar: RI-2°-2 P.3.)
7. *Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlineari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi, 4. vol.: Incipit prefatio fratris Nicolai de Lyra ordinis minorum in quatuor euangelistas* (Vukovar: RI-2°-2 P.4.)
8. *Summa universae theologiae Alexandri de Ales. Pars prima* (Vukovar: RI-2°-3 P.1.)

Inkunabula	Godina	Mjesto	Potpuno st	Restauracija	Ex libris	Prethodno vlasništvo	Inicijali	Jezik	Organizacija teksta
1.	1491.	Nürnberg	da	da	<i>Contus SS. Apost Philippi et Jacobi Vukovar</i>	Franjevački samostan u Ljubljani	ručno oslikani inicijali (slovo S), crveno ili plavo mali inicijali	latinski	dvostupčano jednobojno (crno)
2.	1495.	Strasbourg	ne	da	<i>Contus SS. Apost Philippi et Jacobi Vukovar</i>	Franjevački samostan u Ljubljani	višebojni izrazito razvedeni rukom oslikani inicijali	latinski	dvostupčano jednobojno (crno)
3.	1. lipnja 1486.	Venecija	da	da	<i>Contus SS. Apost Philippi et Jacobi Vukovar</i>	Franjevački, samostan u Ljubljani	inicijali različitih veličina	romani	tiskana jednobojno (crno)

4.	1497 .	Nürnberg	da	da	<i>Conventus Walkovariensis</i>	Franjevački samostan sv. Franje u Padovi	Prazna mjesta za oslikavanje inicijala	latinski	dvostupčno jednobojno (crno)
5.	18. travnja 1495 .	Venecija	da	da	<i>Conventus Walkovariensis</i>	-	Prazna mjesta za oslikavanje inicijala	latinski	dvostupčno jednobojno (crno)
6.	18. travnja 1495 .	Venecija	da	da	<i>Conventus Walkovariensis</i>	-	Prazna mjesta za oslikavanje inicijala	latinski	dvostupčno jednobojno (crno)
7.	18. travnja 1495 .	Venecija	da	da	<i>Ex Bibliotheca Conventus Philippi et Jacobi Conventus Walkovariensis</i>	Franjevački, samostan u Ljubljani	Prazna mjesta za oslikavanje inicijala	latinski	dvostupčno jednobojno (crno)
8.	24. siječnja 1482 .	Nürnberg	ne	da	<i>Conventus Labacensis nunc ex Bibliotheca Conventus Valkovariensis</i>	-	Obilježje inicijala	latinski	dvostupčno jednobojno (crno)

Danas u knjižnici franjevačkog samostana nedostaju dvije inkunabule koje su bile u njezinom fondu prije 1991. godine, a koje su nestale u razaranju Vukovara. A to su:

1. Cicero Marcus Tullius, *Epistulae ad familiares*; Comm. Hubertinus Clericus, Venecija, Andrija Paltašić, 18. 06. 1487.

2. *Biblia cum concordantiis Veteris et Novi Testamenti*, Basila, Johannes Amerbach, 1491.

Možemo se samo nadati se da će se i one jednog dana pronaći i vratiti. Zanimljivo je da unatoč radu na popisu inkunabula prije Domovinskog rata u ovoj knjižnici nisu pronađene sve inkunabule nego da je tek rat i ponovno uređenje knjižnice doveo je do toga da su

otkrivene nove inkunabule koje su restaurirane. Sve one predstavljaju u svjetskim razmjerima vrijedno blago hrvatskih franjevaca u Vukovaru.

Zaključak

Tijekom mnogo stoljeća franjevci su na vukovarskom području imali važnu ulogu i ostavili su svoj trag ne samo na vjerskom odgoju već i na prosvjetnom i kulturnom razvoju grada i njegove okolice. Od srednjovjekovnog do suvremenog doba franjevci su poznati kao kreatori kulture i prosvjete, obrazovanja i ustrojstva kršćanske civilizacije. Nositelji su duhovne obnove puka u svim vremenima, a posebno u vremenu povratka nakon Domovinskog rata. Visokoučilišna tradicija u Vukovaru započela je u samostanu u kojoj su franjevci imali prvi visoki studij filozofije i visoki studij teologije.

Kroz stoljeća vukovarski franjevci skupljali su razno umjetničko blago (slike, kipove, liturgijsko posuđe i knjige). Zahvaljujući skupljenim knjigama ovaj franjevački samostan ima bogatu i vrijednu samostansku knjižnicu koja je po svom fondu jedna od najvrjednijih starih knjižnica u Hrvatskoj. U samostanskoj knjižnici *Fra Marko Kurol* čuvaju se inkunabule koje su zalaganjem fra Marka Kurolda i fra Marka Malovića kao i veći dio fonda vraćene u knjižnicu nakon što su se za vrijeme rata čuvale u franjevačkom samostanu u Zemunu.⁴⁸ Knjižnica je to koja je pretrpjela Domovinski rat koji je ostavio trag na čitav fond knjižnice te su pri tome nestale dvije izrazito vrijedne inkunabule, a po povratku su pronađene nove pa je tako porastao broj inkunabula koje posjeduje ova knjižnica i sve su restaurirane.

Danas ova franjevačka knjižnica ima pet naslova odnosno osam jedinica inkunabula koje su nastale u razdoblju od 1482. godine do 1497. godine pa je tako najstarija inkunabula u knjižnici Franjevačkog samostana u Vukovaru ona tiskana 1482. godine *Summa universae theologiae Alexandri de Ales. Pars prima*, a najnovije je iz 1497. godine *Biblia latina: cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering, Prima pars Lyre*. Također je kod nekih inkunabula poznat je točan datum tiskanja, a zanimljivo je istaknuti kako knjižnica posjeduje čak tri inkunabule tiskane 18. travnja 1495. godine, a riječ je o tri volumena *Biblia latina cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlineari Anselmi Laudunensis et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi*.

⁴⁸ *Samostanska knjižnica i arhiv*. Portal Župa svetog Filipa i Jakova Vukovar. Dostupno na: <http://filipjakov-vu.com/o-nama/samostan-i-crkva-sv-filipa-i-jakova/samostanska-knjiznica-i-arhiv/> (26.09.2023.)

Na temelju proučavanja inkunabula može se puno doznati o jeziku na kojem su tiskane, tiskari i mjestu tiskanja, organizaciji teksta i uvezu pa tako iz vukovarskih inkunabulama doznajemo da su tiskane u tri različitim gradovima (Nürnberg, Strasbourg, Venecija), na latinskom jeziku koji je bio najčešći jezik prvotiska. Danas se sve čuvaju u posebnim uvjetima i kao što je već spomenuto sve su restaurirane i kod nekih su pri tome sačuvane originalne kopče ili dijelovi korica. Rukopisne bilješke u njima i pečati svjedoče o vlasništvu knjižnice ili iz koje je knjižnice pojedina inkunabula stigla u franjevačku knjižnicu u Vukovaru.

Sve inkunabule pisane su jednobožno (crno) goticom, osim knjige *De officiis: Comm: Petrus Marsus* koja je pisana jednobožno (crno) romanom, dvostupačno s umetnutim glosama. Analiza inkunabula prema formatu pokazuje da prevladava 4° (quatro) te da su pojedine inkunabule 2° (folio) te su neke potpune, a nekima nedostaju pojedini listovi, a njih pet dio su određenog skupa (volumen). U nekim inkunabulama mogu se uočiti drvorezi, mjesta ostavljena za ucrtavanje inicijala, ali i crveni i plavi inicijali na početku teksta.

Literatura

- Badalić, J. (1952) *Inkunabule u narodnoj Republici Hrvatskoj*. Zagreb: JAZU.
- Ban, B. (2017) *Arhivska glazbena građa vukovarskog franjevačkog samostana*. Osijek: Umjetnička akademija u Osijeku.
- Bičanić, A. (2022) *Herojski Vukovar*, 2. knjiga. Zagreb-Vukovar: Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA.
- Bičanić, A. (2021) *Herojski Vukovar*, 1. knjiga. Zagreb-Vukovar: Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA.
- Blažević, D. (2011) *Katalogizacija: priručnik za stručni ispit*. Zagreb: Dominović.
- Frkin, V. (1996) Rijetke knjige franjevačkog samostana u Vukovaru. *Vjesnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 5 (1996), 1-3.
- Frkin, V.; Holzleitner, M. (2008) *Bibliografija knjiga hrvatskih autora u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda 1495.-1850*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda.
- Hebrang Grgić, I. (2018). *Kratka povijest knjižnica i nakladnika*. Zagreb: Ljevak.
- Hoško, Franjo E. (2000). *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Hoško, Franjo E. (2011). *Slavonska franjevačka ishodišta*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Incunabula Short Title Catalogue*. Dostupno na: <https://data.cerl.org/istc/search>
- Jagodić, I. (2011) *Crkva i vukovarski franjevci*. Vukovar: Franjevački samostan Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Vukovar.
- Jagodić, I. (2019) *Franjevački muzej-Vukovar*. Vukovar: Franjevački samostan.
- Jagodić, I. (2017) *Franjevački samostan u Vukovaru-oživljena kulturna baština*. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/304818>

Jurić, Š.; Frkin, V. (1987) Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj. III. Zbirka inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. *Croatica Christiana periodica*, Vol. 11 No. 20

Jožef, J. (2015) *Utjecaj franjevačkog samostana i knjižnice na razvoj vukovarske kulture*. Portal Dabar. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/islandora/object/kultos%3A71>

Katić, T. (2007) *Stara knjiga : bibliografska organizacija informacija*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Kraljević, D. (2018) *Građa samostanske knjižnice Samostana Uznesenja Gospina*. Portal Dabar. Dostupno na:

<https://www.unirepository.svkri.uniri.hr/islandora/object/ffri:1710/datastream/PDF>

Mravak, A. Nasljedovati sv. Franju Asiškog. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/225254> (21.08.2023.)

Pavić, K. (1987) *Povijest đakovačkih tiskara*. Muzej đakovština : Đakovo Dostupno na: <https://muzej-djakovstine.hr/wp-content/uploads/2016/12/POVIJEST-%C4%90AKOVA%C4%8CKIH-TISKARA.pdf>

Predstavljamo: Franjevački samostan i muzej Vukovar. Portal Centar Kulture. Dostupno na: <https://www.centarkulture.com/predstavljamo-franjevacki-samostan-i-muzej-vukovar/?cn-reloaded=1>

Salopek, A. (2019) *Župni i samostnaski arhivi i knjižnice rimokatoličkih zajednica na području Vukovarsko-srijemske županije*. Portal Dabar. Dostupno na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A373>

Samostanska knjižnica i arhiv. Portal Župa svetog Filipa i Jakova Vukovar. Dostupno na: <http://filipjakov-vu.com/o-nama/samostan-i-crkva-sv-filipa-i-jakova/samostanska-knjiznica-i-arhiv/>

Stipanov, J. (2015) *Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj*. Zagreb: Školska knjiga.

Starc, L. (2017) *Stare i rijetke knjige franjevačke samostanske knjižnice Trsat*. Portal Dabar.

Dostupno na:

<https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A1090/datastream/PDF/view>

Višligaj, J. (2017). *Inkunabule u knjižnici Franjevačkog samostana u Našicama*. Portal

Darhiv. Dostupno na: [http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9030/1/\(Diplomski%20rad-Josipa%20Ve%C5%A1ligaj\).pdf](http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9030/1/(Diplomski%20rad-Josipa%20Ve%C5%A1ligaj).pdf)

Žaja, G. (2006) *Knjižnica Franjevačkog samostana Sv. Filipa i Jakova u Vukovaru*. Osijek.

Žanić, M., Elez, P. (2021) *Kulturni identitet Vukovara, prilozi za istraživanje baštine i baštinika*. Državni arhiv u Vukovaru, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Vukovar.

Živić, D.; Jagodić, I. (2020) *Franjevci u Vukovaru-povijest, duhovnost i baština*. Vukovar: Franjevački samostan Vukovar, Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar".

Živić, D. (2012) *Vukovarsko-srijemska županija, Prostor, ljudi i identitet*, Zagreb-Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb i Vukovarsko-srijemska županija.

Popis slika

Slika 1. <i>Spomenica vukovarskog samostana Svetog Filipa i Jakova</i>	7
Slika 2. Uređena i obnovljena knjižnica franjevačkog samostana u Vukovaru	16
Slika 3. Izložbeni postav u Kuli knjiškog blaga	19
Slika 4. Zbirka ranjenih knjiga	21
Slika 5. Novi uvez u drvo presvučeno kožom sa sačuvanim starim kopčama	24
Slika 6. Prednjoj strana predlista: Contus SS. Apost Philippi et Jacobi Vukovar te dva pečata s tekstom Knjižnica franjev. samostana Vukovar	25
Slika 7. Ručno oslikani inicijal (slovo S)	25
Slika 8. Prednja strana predlista s rukopisom <i>Contus SS. Apost Philippi et Jacobi Vukovar i</i> pečat franjevačke knjižnice u Vukovaru	26
Slika 9. Drugoj strana predlista (precrtno): Pro Conventus Labacensis, Neo=compactus et retigatus Anno Dni 1726 i pečat s tekstom Knjižnica franjev. samostana Vukovar; na naslovnoj stranici (precrtno): Conventus Labacensis i pečat s tekstom: Knjižnica franjev. samostana Vukovar	27
Slika 10. <i>Lignum vitale</i> , drvorez	27
Slika 11. Novi uvez u drvo s kožnim hrptom i kopčama - <i>De officiis: Comm: Petrus Markus</i>	28
Slika 12. Prvom list s rukopisom: Contus Ss. Apost Philippi et Jacobi Vukovar	29
Slika 13. Novi uvez u drvo s kožnim hrptom s utisnutim ukrasima u četiri kopče	30
Slika 14. Prvi list: Conventus Walkovariensis i precrtni zapis: Iste liber est Domini Antonii Mariae de B ob... de Padua... et usum fratrum scti Francisci Paduae	30
Slika 15. Naslovna stranica s dva pečata	32
Slika 16. Novi uvez u drvo s kožnim hrptom s utisnutim ukrasima i s kopčama	32
Slika 17. Tekst pisan latinskim jezikom, tiskan je goticom u dva stupca, s umetnutim glosama i ostavljenim mjestima za ucrtavanje inicijala	33
Slika 18. Predlist s rukopisna bilješka: <i>Conventus Walkovariensis</i>	34
Slika 19. Novi uvez u drvo presvučeno kožom s umetnutim dijelom starih korica i četiri kopče.	34
Slika 20. Novi uvez u drvo presvučeno kožom s umetnutim ostatkom starih korica s utisnutim ukrasima i ukrašen mjedenim okovima i s četiri kopče	35
Slika 21. Predlist: Ex Bibliotheca Conventus Philippi et Jacobi i dolje Conventus Walkovariensis i pečat s tekstom: Knjižnica franjev. samostana Vukovar	35
Slika 22. Prva stranica <i>Biblia latina cum glossa</i>	36
Slika 23. Latinski tekst tiskan je goticom u dva stupca s umetnutim glosama i ostavljenim mjestima za ucrtavanje inicijala	36
Slika 24. Inkunabula <i>Summa universae theologiae Alexandri de Ales Pars prima</i>	40

Popis tablica

Tablica 1. Prikazuje analizu inkunabula:	39
--	----

Sažetak

Knjižnica Franjevačkoga samostana sv. Filipa i Jakova u Vukovaru nastala je tek početkom XVIII. stoljeća i danas, nakon domovinskog rata, ona posjeduje pet naslova, odnosno 8 jedinica inkunabula koje su nastale u razdoblju od 1482. do 1497. godine. Osim vremena nastanka ovih inkunabula pri njihovom proučavanju može se saznati mjesto tiskanja, jezik na kojem su napisane, kako su dospjele u Vukovarsku knjižnicu te kako je u svakoj od njih organiziran tekst i sl.

Knjižnica danas nosi ime po franjevcu koji je posebno zaslužan za spašavanje bogate i rijetke knjižnične građe u Domovinskom ratu i nakon njega - fra Marku Kuroltu.

Ključne riječi: inkunabule, franjevačka knjižnica, Vukovar

Incunabula in the Library of the Franciscan Monastery of St. Phillip and Jacob in Vukovar

Abstract

Library of the Franciscan Monastery of St. Phillip and Jacob in Vukovar was built at the beginning of the 18th century. Today, after the Homeland War, it still has five titles, i.e. 8 units of incunabula that were created in the period from 1482 to 1497. In addition to the time of creation of these incunabula, when studying them, it is also possible to find out the place of printing, the language in which they were written, how they got to the Vukovar library, and how the text is organized in each of them, etc.

Today, the library is named after a Franciscan who is particularly responsible for saving the rich and rare library material during and after the Homeland War - Friar Marko Kurolt.

Keywords: incunabula, Franciscan library, Vukovar